

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

เนื้อหาสาระ เอียดในบทนี้ เป็นการตรวจสอบผลการจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ รวมทั้งผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ผลงานวิจัย เนื้อหาที่ศึกษา ผู้วิจัยจะศึกษา 7 ขั้นตอน คือ

- ตอนที่ 1 การศึกษาตลอดชีวิต
- ตอนที่ 2 การศึกษาทางไกล
- ตอนที่ 3 การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ในต่างประเทศ
- ตอนที่ 4 การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ในประเทศไทย
- ตอนที่ 5 กระบวนการเรียนการสอนทางวิทยุและไปรษณีย์
- ตอนที่ 6 การจัดการเรียนการสอนทางวิทยุและไปรษณีย์ในภาคเหนือ
- ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 การศึกษาตลอดชีวิต

วิจิตร ศรีสุวาน (2529 : 3-4) กล่าวว่า แนวความคิดที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษามากที่สุดแนวความคิดหนึ่งในยุคปัจจุบัน คือ แนวความคิดเรื่อง "การศึกษาตลอดชีวิต" ซึ่งถือว่าการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของการดำรงชีวิตนอกเหนือจากปัจจัยสี่ซึ่งเป็นปัจจัยทางวัตถุ การศึกษา เป็นกระบวนการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคนตั้งแต่เกิดจนตาย การศึกษาตามแนวความคิดนี้จะต้องสนองตอบต่อความต้องการของสังคม และบุคคลทุกเพศทุกวัย โดยจะต้องมีรูปแบบและวิธีการจัดการศึกษาที่เอื้ออำนวยต่อการรับรู้ของผู้เยาว์ และผู้ใหญ่ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน แนวความคิดเรื่องการศึกษาตลอดชีวิตในทศวรรษที่ผ่านมาได้กลายเป็นความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อการจัดการศึกษาในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก องค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ทำการรณรงค์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ประเทศสมาชิกยึดแนวความคิดนี้เป็นหลักในการจัดการศึกษา เอกสารทางวิชาการที่ได้รับความ

สนใจอย่างกว้างขวาง คือ หนังสือ Learning to be. ซึ่ง UNESCO สนับสนุนให้มีการแปลเป็นภาษาต่าง ๆ พิมพ์ภาษาไทยซึ่งกระทรวงศึกษาธิการแปลและพิมพ์เผยแพร่ เมื่อพ.ศ. 2518 ชื่อว่า "การศึกษาเพื่อชีวิต" สารสำคัญของหนังสือเล่มนี้ก็คือ การเผยแพร่แนวความคิดและหลักการของการศึกษาคลอดชีวิต หรือ Life Long Education เป็นประเด็นสำคัญ ความพยายามของยูเนสโกเกี่ยวกับเรื่องนี้มิได้หยุดอยู่เพียงการตีพิมพ์เผยแพร่ Learning to be เท่านั้น ในเอกสารฉบับหลัง ๆ เช่น หนังสือที่ชื่อว่า "คิดไปข้างหน้า" (Thinking Ahead) ซึ่งยูเนสโกจัดพิมพ์เผยแพร่ในปีพ.ศ. 2520 ก็ได้เน้นเรื่องศึกษาคลอดชีวิตไว้เป็นพิเศษในบทที่ว่าด้วยการศึกษาอีกด้วย

สำหรับประเทศไทยคำว่า "ศึกษาคลอดชีวิต" ดูออกจะเป็นคำกล่าวที่ติดปากในวงการศึกษาคิดใครไม่เอ่ยถึงคำนี้ก็เรียกได้ว่าเป็นคนล้าสมัย หรือทันสมัย ในระยะที่มีการปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบัน จึงทำให้มองดูเหมือนว่า แนวความคิดของการปฏิรูปการศึกษาก็เกาะเกี่ยวอยู่กับ "การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม" ซึ่งมีลักษณะคล้ายตามแนวความคิดเรื่องการศึกษาคลอดชีวิตอยู่ไม่น้อย แม้ในแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับปัจจุบันก็ยืนยันหลักการของการศึกษาคลอดชีวิตเป็นแผนนโยบายในการจัดการศึกษาเช่นกัน

สำหรับแนวความคิดเรื่อง "ศึกษาคลอดชีวิต" หากจะพิจารณากันในแง่ของสังคมก็เป็นที่ยอมรับกันว่า สังคมในปัจจุบันเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ คือหมายความว่า การที่บุคคลจะดำรงตนอยู่ในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอย่างในปัจจุบันได้อย่างไร มีความสุข และประสบความสำเร็จ บุคคลจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ วิทยาการก้าวหน้าเป็นปัจจัยที่เกื้อกูลต่อการดำเนินชีวิต สมาชิกของสังคมที่ไม่ทำความก้าวหน้าจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เทคโนโลยีสมัยใหม่ กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในขั้นที่จะเกื้อกูลกิจกรรมการศึกษาคลอดชีวิต ยุคนี้จึงเป็นยุคของการผสมผสานระหว่างสังคมแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งเทคโนโลยีควบคู่กันไป สถาบันทางสังคมต่าง ๆ นอกเหนือจากสถานศึกษาซึ่งมีหน้าที่ให้การศึกษากับเยาวชนในวัยเรียนต่าง ๆ ได้มีบทบาทอย่างสำคัญในการให้การศึกษารูปแบบต่าง ๆ แก่ผู้เยาว์และผู้ใหญ่, บ้าน, วัด, หน่วยงานของรัฐ และเอกชนอีกหลายประเภท รวมทั้งสถาบันสื่อมวลชนได้รับการกระตุ้นให้บทบาทในการพัฒนาคุณภาพของประชากรมากยิ่งขึ้น

ชูเกียรติ ลิสุวรรณ (2529 : 3-8) กล่าวว่า แนวความคิดของระบบการศึกษาตลอดชีวิต เริ่มจากการตระหนักในความจริงที่ว่าการศึกษาไม่ได้เริ่มต้นและสิ้นสุดที่การศึกษาในโรงเรียน หากครอบคลุมไปถึงการเรียนรู้ที่ได้รับจากแรกเกิดไปจนถึงการศึกษาหรือการเรียนรู้ในช่วงสุดท้ายของชีวิต ซึ่งรวมเอาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการเข้าไว้ด้วยกัน เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่ง ทั้งภายในครัวเรือน ในชุมชน หรือภายในโรงเรียน ซึ่งยังคงเป็นสถานที่สำคัญส่วนหนึ่งในระบบการศึกษาตลอดชีวิต การศึกษาตลอดชีวิต เป็นความจำเป็นสำหรับทุกคน และสำหรับทุกวัย เพื่อให้บุคคลพัฒนาเต็มตามขีดความสามารถของตนเอง และเป็นสมาชิกที่ดีในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ นักการศึกษา นักวิชาการ และนักวางแผนจำนวนมาก มีความเข้าใจแนวความคิดพื้นฐานของระบบการศึกษาตลอดชีวิตดีพอสมควร และส่วนใหญ่ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นในการจัดระบบการศึกษาตลอดชีวิต แต่มีนักการศึกษาจำนวนไม่มากนักที่มองเห็นแนวทางที่จะจัดระบบดังกล่าวได้อย่างไร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในประเทศไทย ได้มีประสบการณ์ในการจัดการศึกษาตามแนวการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งได้ริเริ่มพัฒนาและดำเนินการตลอดจนการทดสอบแนวคิด

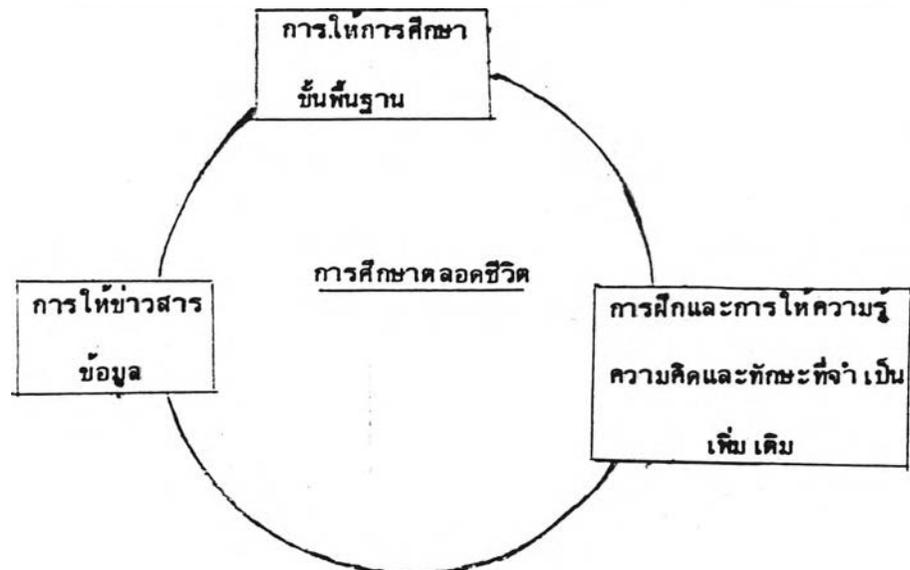
ในช่วงประมาณ 20 ปีเศษที่ผ่านมา แนวความคิดของการจัดการศึกษาตามแนวการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศไทย เริ่มจากการพิจารณาเห็นความจำเป็นในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เรียกว่า ระบบการศึกษาตลอดชีวิต ระบบดังกล่าวนี้จะต้องเป็นระบบที่สถาบันทางการศึกษาทั้งในและนอกระบบโรงเรียน และหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและเอกชน ร่วมกันจัดวางระบบขึ้นตลอดจนร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนให้ระบบดังกล่าวสามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง ระบบการศึกษาตลอดชีวิตนี้จำเป็นต้องมีการปฏิบัติงานอย่างสอดคล้อง เชื่อมโยงกัน ทั้งระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาในและนอกระบบโรงเรียน และหน่วยงานอื่น ๆ ตลอดจนระบบการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้วย เพื่อให้เอื้อต่อระบบการศึกษาตลอดชีวิตอย่างแท้จริง การแบ่งเส้นขีดค้นระหว่างระบบย่อยต่าง ๆ ของการศึกษาจะต้องมีน้อยที่สุด นักเรียนในระบบโรงเรียนควรมีโอกาสใช้แหล่งความรู้นอกระบบโรงเรียนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนหลักสูตร และกิจกรรมในโรงเรียนจะต้องคำนึงถึงความต่อเนื่องของการศึกษานอกโรงเรียนที่ผู้เรียนถึงจะมีส่วนร่วมหรือได้รับภายหลังจากจบการศึกษาในระบบโรงเรียนด้วย ในขณะเดียวกัน กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องสานต่อจากสิ่งที่การศึกษาในโรงเรียนได้เสริมสร้าง

เอาไว้แล้ว โดยเริ่มให้บริการตั้งแต่ขณะที่ผู้เรียนอยู่ในโรงเรียนหน่วยงานอื่นที่ร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในหรือนอกระบบโรงเรียน และไม่ว่าจะจัดให้เป็นกิจกรรมหลักของหน่วยงาน หรือจัดเป็นกิจกรรม เสริมจะต้องคำนึงถึงการ เป็นรากฐานที่จำเป็น และการสานต่อจากระบบการศึกษาของสถาบันการศึกษาด้วย

ชูเกียรติ สิววรรณ (2529 : 4-8) กล่าวว่า ระบบการศึกษาลดชีวิตในประเทศไทยประกอบไปด้วยระบบ 3 ระบบ ที่มีความต่อเนื่อง เสริมซึ่งกันและกัน เป็นระยะ ๆ ระบบทั้ง 3 ได้แก่

- ระบบการให้การศึกษาขั้นพื้นฐาน
- ระบบการให้ข่าวสารข้อมูล
- ระบบการฝึกและการให้ความรู้ ความคิด และทักษะที่จำเป็นเพิ่มเติม

แผนภูมิแสดง

ความสัมพันธ์ระหว่างระบบการให้การศึกษาอบรมทั้ง 3 ระบบ จะมีลักษณะต่อเนื่อง เสริมซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ในช่วงแรกของชีวิตบุคคลจะได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อันจำเป็นต่อการดำรงชีวิต และการอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข แต่เนื่องจากเงื่อนไขความเปลี่ยนแปลง

ต่าง ๆ ทำให้ความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่บุคคลเคยได้รับไม่เพียงพอที่จะเผชิญต่อสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ บุคคลจึงควรได้รับข่าวสารข้อมูลที่จำเป็นในการแก้ปัญหา ภายใต้สถานการณ์ใหม่อยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตามในบางกรณี เจ็บใจและความจำเป็นที่จะเผชิญชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ความรู้พื้นฐานที่มีอยู่เดิม หรือเพียงการรับรู้ข่าวสารข้อมูลเท่านั้น แต่มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการฝึกเป็นการเสริมความรู้ความคิด และทักษะเพิ่มเติมตามความจำเป็นที่เข้มข้นมากกว่า เพื่อให้พร้อมที่จะรับสถานการณ์ใหม่ ๆ

บุญเลิศ มาแสง (2530 : 55-56) กล่าวว่า การพัฒนาสังคมที่ผ่านมา การศึกษาเป็นเครื่องมือประเภทหนึ่งในบรรดาเครื่องมือหลายประเภทที่นักพัฒนาทั้งหลายจัดเข้าในอันดับต้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดสรรงบประมาณ หรือการทุ่มเททรัพยากรด้านอื่น ๆ ทั้งนี้ก็เพื่อพยายามสร้างความทัดเทียม และปิดช่องว่างระหว่างการพัฒนาที่เหลื่อมล้ำกัน ให้ประชาชนมีความใกล้เคียงกันในด้าน ความรู้ ความคิด ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนา เศรษฐกิจ และสังคมส่วนรวม ผู้บริหารประเทศไม่มีทางเลือกอื่นใดที่ดีไปกว่าการใช้ "การศึกษานำการพัฒนา" ทำอย่างไรจึงจะให้การศึกษาระดับต่าง ๆ ได้เข้าถึงประชาชนทุกระดับชั้นเท่าเทียมกัน นั่นคือ คนอยู่ในเมืองและคนอยู่นอกเมืองห่างไกลในดินแดนต่าง ๆ ทั่วทั้งประเทศก็จะได้มีความรู้เหมือนกันในเวลาใกล้เคียงกัน ซึ่งหมายถึงว่า "คนชนบทห่างไกลก็มีโอกาสทัดเทียมกับคนในเมือง"

ความพยายามในเรื่องนี้ที่นักการศึกษาในเมืองไทยอาจจะยังไม่คุ้นนักกับวิธีบริหารการศึกษาที่ "มองไม่เห็นตัวนักศึกษา" ไม่ค่อยมีความมั่นใจในผลสัมฤทธิ์ หรือแม้กระทั่งไม่เชื่อว่าจะเป็นไปได้ นั่นคือ การนำเอา "สื่อสารมวลชนมาผสมผสานกันโดยรูปแบบของสื่อสารการศึกษาทางไกล" หรือจะพูดสั้น ๆ ให้เข้าใจง่ายก็คือ "การศึกษาทางไกล" โดยในบัจจุบันทางกรมการศึกษานอกโรงเรียนใช้คำว่า "การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ (ว.ปท.)" ทั้งนี้ที่นักการศึกษานอกโรงเรียนก็ได้เน้นถึงการนำเอาสื่อเทคโนโลยีการศึกษาด้านการสื่อสารมวลชนมาใช้ประโยชน์อย่างยิ่ง เมื่อพิจารณาสภาพภูมิประเทศของไทยแล้วพบว่า มีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ทั้งนี้ด้วยเหตุผลหลายประการ คือ

1. การเพิ่มของอัตราประชากรอยู่ในเกณฑ์อัตราที่สูง ทำให้ระบบโรงเรียนสอนคงความต้องการไม่ทันทั้งในระดับมัธยมและอุดมศึกษา จะสังเกตได้ว่ามีหนึ่งนักเรียน ไม่สามารถเข้าเรียนต่อเป็นจำนวนมากกว่า 50%

2. สภาพทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ 80% อาศัยอยู่ในชนบท วิธีการติดต่อสื่อสารโดยใช้อุปกรณ์สื่อสารมวลชนจะคุ้มค่ากว่าและเข้าถึงประชาชนได้ทันทั่วถึง สะดวก รวดเร็วกว่า

3. สภาพธรรมชาติของการประกอบอาชีพ เหมาะสมที่จะใช้การศึกษาทางไกล เพราะเป็นการศึกษานอกเวลาทำงานปกติ และใช้เวลาไม่มากนัก ไม่เป็นขบวนการยุ่งยากต่อกลุ่มเป้าหมาย ในเรื่องของการประกอบอาชีพปกติ การใช้เวลา แรงงานให้เกิดประโยชน์ได้ ในขณะที่ศึกษาอยู่ และเป็นการประหยัดในเรื่องค่าใช้จ่ายในเรื่องการเดินทาง เครื่องแบบ ที่พักอาศัยในเมือง จึงนับได้ว่า การศึกษาทางไกลเป็นระบบการศึกษาที่เปิดโอกาส (Open Education) ให้ประชาชนอย่างแท้จริง

ในประเทศไทย เริ่มมีการยอมรับ และให้ความสนใจระบบการศึกษาทางไกล หรือ การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์มากขึ้น นับตั้งแต่กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ทำการทดลองจัดการศึกษาประเภทนี้ตั้งแต่ปี 2521 เป็นต้นมา และปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะดำเนินการให้การศึกษาครบทุกระดับ เป็นการจัดการศึกษาควบคู่ไปกับการศึกษาในระบบโรงเรียน นับได้ว่าเป็นการใช้ระบบการศึกษาที่จะช่วยให้สร้างความเป็นธรรมทางการศึกษา และความเสมอภาคทางการศึกษา ไม่ว่าประชาชนผู้นั้นจะอยู่ ณ แห่งหนตำบลใดในประเทศไทย เขาเหล่านั้นจะได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในรูปแบบของการศึกษาทางไกลได้เสมอ (บุญเลิศ มาแสง 2530 : 57)

ตอนที่ 2 การศึกษาทางไกล

"การศึกษานั้นไม่ได้เริ่มต้นและสิ้นสุดที่การศึกษาในโรงเรียน หากครอบคลุมไปถึงการเรียนรู้ที่ได้รับจากแรงกระตุ้นที่เกิดไปจนถึงการศึกษาหรือการเรียนรู้ในช่วงสุดท้ายของชีวิต" (บุญเลิศ มาแสง 2530 : 12)

ในอดีตที่ผ่านมา เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา ก็มักจะยกเอา เรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยี หรือแม้แต่อิทธิพลทางด้านการเมืองมาเป็นสาเหตุ จริงอยู่สิ่งดังกล่าวนี้อาจเป็นแรงกระตุ้นหรือ เป็นตัวการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา แต่ถ้าพิจารณาให้ถ่องแท้แล้วจะพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงมากที่สุดและเป็นพื้นฐานสำคัญของการนำเอาวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ทางการศึกษาก็คือ ปัจจัย

ทางด้านแนวความคิดที่ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษามีถือเป็นหลัก

วิจิตร ศรีธำณ (2529 : 5-6) กล่าวว่า การศึกษาระบบเปิดเป็นการศึกษาทางไกลถือได้ว่าเป็น "การศึกษายาว" โดยมุ่งหมายโอกาสแก่ผู้เรียนอย่างกว้างขวางทั่วถึง และเป็นธรรม อดภาวะความจำกัดทั้งด้านกระบวนการโครงสร้าง และสิ่งแวดล้อมทางการเรียนรู้ แทนที่จะใช้สถานศึกษา ชั้นเรียน และอาจารย์ เป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน การศึกษาระบบเปิดเน้นการใช้สื่อการสอนประเภทต่าง ๆ อันเป็นผลจากการประยุกต์วิทยาการก้าวหน้า ที่รู้จักกันในนามของเทคโนโลยีมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษา มุ่งให้ผู้เรียนเรียนได้เอง ให้มากที่สุดโดยไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียนตามปกติ ปัจจัยสำคัญของการจัดการศึกษาระบบเปิดไม่ว่าจะเป็นการศึกษาระดับใด ถือสื่อการสอน เป็นส่วนหนึ่งของ เทคโนโลยีทางการศึกษา

ในอดีตที่ผ่านมา ได้มีการทดลองจัดการศึกษาระบบเปิดโดยอาศัยสื่อการสอนประเภทต่าง ๆ ทั้งสื่อเฉพาะอย่างและสื่อผสมที่รู้จักแพร่หลายมาก่อนสื่ออื่น ๆ ก็คือ การสอนทางไปรษณีย์ (Correspondence) อาศัยการส่ง เอกสารคำสอนไปถึงผู้เรียนทางไปรษณีย์เป็นหลัก โดยมีความเชื่อว่า เอกสารสิ่งพิมพ์เป็นสื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพ ถ้าเขียนหรือเรียบเรียงให้ดีใช้เทคนิควิธีการที่ถูกต้อง ผู้เรียนจะเรียนได้ด้วยตนเอง โดยต้องการความช่วยเหลือจากผู้สอนน้อยที่สุด หรืออาจจะไม่จำเป็นต้องพบกับผู้สอนเลย การสอนทางไปรษณีย์จึงเป็นสื่อสำคัญที่ช่วยขยายวงการศึกษาออกไป เป็นการขยายพรมแดนให้กว้างไกล ทะลายกำแพงที่ขวางกั้นการเรียนรู้เพื่อก้าวไปสู่การศึกษาระบบเปิดที่ขยายวงไปสู่ผู้เรียนได้กว้างขวาง และทั่วถึงยิ่งขึ้น เมื่อเกิดสื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียงขึ้น ก็ได้มีการประยุกต์เอาวิทยุกระจายเสียงมาใช้ทางการศึกษา นอกจากใช้ประกอบการเรียนการสอนในชั้นเรียนตามปกติแล้ว ยังมีการใช้วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อการสอนในระบบเปิดโดยเฉพาะด้วย เกิดมีโรงเรียนหรือสถานศึกษาทางอากาศขึ้นซึ่งมีการจัดทำบทเรียนทางวิทยุกระจายเสียงสำหรับการเรียนอยู่กับบ้าน บางแห่งก็ใช้ประกอบการสอนทางไปรษณีย์ บางแห่งก็ใช้แต่เพียงสื่อทางวิทยุกระจายเสียงอย่างเดียว พัฒนาการสำคัญทางด้านสื่อการสอนเกิดขึ้น เมื่อมีการนำเอาวิทยุโทรทัศน์มาใช้ประโยชน์ทางการศึกษา ซึ่งถือกันว่าเป็นสื่อการสอนที่มีประสิทธิภาพสูง เพราะมีทั้งภาพและเสียง และในสมัยต่อมาวีซีดีที่มากกว่าชาวคำ

ด้วย ยิ่งทำให้ เป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพทางการ เรียนการสอนมากยิ่งขึ้น ในหลายประเทศ เช่น ญี่ปุ่น เยอรมัน ถึงกับมีโครงการจัดตั้งมหาวิทยาลัยโทรทัศน์ เป็นมหาวิทยาลัย เปิดที่ใช้วิทยุ โทรทัศน์เป็นสื่อการสอนหลัก

เท่าที่ได้มีการวิจัย ค้นคว้าทางด้านประสิทธิภาพของสื่อการสอนประเภทต่าง ๆ ทั้งใน ประเทศไทย และในต่างประเทศพบว่า สื่อแต่ละประเภทต่างก็มีจุดดีและจุดด้อย จะใช้สื่อ ประเภทใดประเภทหนึ่ง เพียงอย่างเดียว ย่อมไม่บังเกิดประสิทธิภาพโดยสมบูรณ์ การใช้ชั้นเรียน เป็นสื่อการสอนโดยมีการพบปะระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน เป็นประจำ เป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพมาก แต่ทำได้จำกัด และอาจจะไม่เหมาะสมกับคนในบางช่วงอายุ เอกสารสิ่งพิมพ์แม้จะไม่ใช่ เป็นของไทย แต่ก็ยังสามารถจะใช้ เป็นสื่อหลักได้อยู่ โดยเฉพาะผู้เรียนที่อ่านออกเขียนได้ สื่อประเภทวิทยุ-กระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์อาจ ได้รับความสนใจผู้เรียนได้ดี แต่ก็ เป็นสื่อที่ผู้เรียนต้องพึ่ง ความสนใจที่รายการสูง และต้องติดตามให้ทัน มิฉะนั้นบทเรียนก็จะผ่านไปนอก เสียจากจะมีการบันทึก รายการไว้ จึงจะสามารถนำมาทบทวนตามความรวดเร็วของการเรียนรู้ของแต่ละคนได้ และถ้า จะทำ เช่นนั้นก็อาจมีค่าใช้จ่ายสูงในการจัดการศึกษาระบบเปิดในปัจจุบันจึงหันมา เน้นการใช้ "สื่อ ประสม" แทนที่จะใช้สื่อเฉพาะอย่างอย่างใดอย่างหนึ่งแต่เพียงอย่างเดียว กล่าวคือ ได้มีการ ประยุกต์เอาสื่อทางด้านไปรษณีย์ วิทยุโทรทัศน์ และการสอน เสริมมาจัดเป็นระบบสื่อประสมโดย ถึงสื่อใดสื่อหนึ่งเป็นสื่อแกนกลาง และใช้สื่ออื่น ๆ เป็นสื่อประกอบ ทั้งนี้ เพื่อให้การเรียนการสอน น่าสนใจและมีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า "สื่อประสม" ช่วย เสริมสร้างประสิทธิภาพ ของการศึกษาทางไกล เป็น เอนกประการ

ในปัจจุบัน เทคโนโลยีทางการศึกษาในรูปของสื่อประสมได้ก่อให้เกิดการศึกษาระบบ เปิด ที่ใช้วิธี "การเรียนการสอนทางไกล" (Distance Learning) ซึ่งหมายถึงระบบการเรียน การสอนที่ไม่มีชั้นเรียน แต่อาศัยสื่อประสมอันได้แก่ สื่อทางไปรษณีย์, วิทยุ, โทรทัศน์ และ การสอน เสริม รวมทั้งศูนย์บริการการศึกษาเป็นหลัก โดยมุ่งให้ผู้ เรียน เรียนด้วยตนเองอยู่กับบ้าน ไม่ต้องมาเข้าชั้น เรียนตามปกติ วิธีการเรียนการสอนทางไกลนี้ได้ทดลองทำกันอยู่หลายประเทศ ส่วนใหญ่ใช้กับการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยซึ่งมีทั้งใช้ เป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยธรรมดา และ จัดให้มีมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษา แบบการสอนทางไกลขึ้นมาเป็นการ เฉพาะต้นแบบของ

มหาวิทยาลัยเปิดที่ใช้ระบบการสอนทางไกลได้ผลดี คือ มหาวิทยาลัยเปิด (Open University) ของประเทศอังกฤษ จัดเป็นมหาวิทยาลัยการศึกษาผู้ใหญ่ที่แท้จริง เพราะรับผู้ที่มีอายุ 21 ปีขึ้นไป เข้าศึกษาเท่านั้น จากผลสำเร็จของมหาวิทยาลัยเปิดของอังกฤษ ทำให้อีกหลายประเทศจัดตั้ง มหาวิทยาลัยเปิดขึ้นในทำนองเดียวกัน เช่น มหาวิทยาลัยสำหรับทุกคน (Everyman University) ในประเทศอิสราเอล มหาวิทยาลัยเปิดในประเทศปากีสถาน มหาวิทยาลัยทางอากาศในประเทศญี่ปุ่น มหาวิทยาลัยเปิดในประเทศศรีลังกา และมหาวิทยาลัยวิทยุและโทรทัศน์ในประเทศจีน เป็นต้น ส่วนระบบการสอนทางไกลที่จัดเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัยธรรมดา ทำกันมากในประเทศ ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ ส่วนใหญ่จัดเป็นการศึกษาภายนอกหรือสมทบ (Extramural Study) ใช้การสอนทางไกลเป็นหลัก

ประเทศไทยเราได้มีความสนใจ เรื่องการศึกษาระบบ เปิดคิดต่อกันมา เป็น เวลาหลายปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาระบบ เปิดในมหาวิทยาลัย เริ่มตั้งแต่การมีมหาวิทยาลัยแพทย ศาสตร์แห่งแรก คือ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อ 50 ปีเศษมาแล้ว การเปิดมหาวิทยาลัย ศาสตร์แห่งใหม่คือ มหาวิทยาลัยรามคำแหงเมื่อ 15 ปีที่แล้ว พัฒนาการล่าสุดคือ การจัด ตั้งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เมื่อปีพ.ศ. 2521 ซึ่งจัดเป็นมหาวิทยาลัย เปิดแบบการเรียน การสอนทางไกลที่แท้จริง

ตอนที่ 3 การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ในต่างประเทศ

การศึกษาทางไปรษณีย์เป็นระบบการศึกษาหนึ่งที่จะอำนวยความสะดวกต่อประชาชน นอกโรงเรียนอันเป็นลักษณะของการศึกษาผู้ใหญ่ และเป็นการศึกษาต่อเนื่อง ในเริ่มแรกระบบ การศึกษาทางไปรษณีย์ได้รับความสนใจจากวงการอุตสาหกรรมและธุรกิจเป็นอย่างมาก เป็นการ ยกระดับความสามารถของคนงาน เป็นการให้การศึกษาและฝึกอบรมแก่สมาชิก แก่บุคคลที่เสีย เปรียบและผู้อยู่ไกล โดยมุ่งเน้นวิชาชีพเป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันนี้มีทั้งวิชาการ วิชาชีพชั้นสูง รายวิชาประยุกต์ที่สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจนถึงระดับปริญญา เอก (บุญเลิศ มาแสง 2530:58)

การศึกษาทางไพรซีพียเริ่มจัดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศอังกฤษ เยอรมัน สหรัฐอเมริกา ในช่วงกลางศตวรรษที่ 19 ซึ่งยุคของการตื่นรู้ความรู้ทำให้ประชาชนเกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้มากขึ้น โรงงานอุตสาหกรรมต้องการคนงานที่มีการศึกษาเพิ่มขึ้น การศึกษาทางไพรซีพียจึงเสมือนมหาวิทยาลัยของชุมชนกลุ่มนั้น

ประมาณ ค.ศ.1840 ไอแซค พิตแมน ได้เริ่มการสอนทางไพรซีพียที่ทันสมัยโดยครั้งแรกได้เปิดสอนวิชาเลขในไพรซีพีย และให้นักเรียนเขียนตัวเลขของคัมภีร์ไบเบิ้ล และส่งกลับให้ตรวจ

ค.ศ.1856 ชาร์ล ทัสเซนท์ แห่งฝรั่งเศส และกัสตฟ แลน เกนซิกท์ แห่งเยอรมัน ได้เปิดโรงเรียนสอนภาษาทางไพรซีพีย

ค.ศ.1860 - 1869 ในสหรัฐอเมริกาได้มีการให้การศึกษทางไพรซีพียภาคปฏิบัติ แก่คนงานมีการสอนวิชาเกษตร และอุตสาหกรรมศิลป์แก่บุคคลในชนบท

ค.ศ.1880 วิทยาลัยสเคอร์รี่แห่งเอคินเบอก ในสกอตแลนด์ ได้เริ่มสอนข้าราชการ และวิชาธุรกิจทางไพรซีพีย

ค.ศ.1870 - 1879 มหาวิทยาลัยอิลลินอยส์ เวส เลซอัน ที่บรูมิงตัน จัดรายการสอนทางไพรซีพียโดยพระในนิกายเมธอดิสต์ (Methodist) เป็นการสอนถึงระดับปริญญาตรี และปริญญาชั้นสูงสำหรับผู้ใหญ่

ค.ศ.1891 มหาวิทยาลัยชิคาโก ได้ก่อตั้งแผนการศึกษาทางไพรซีพีย จัดสอนวิชาต่าง ๆ ในระดับวิทยาลัย

ค.ศ.1893 ได้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยทางไพรซีพียที่เมืองอิตาคา มลรัฐนิวยอร์ก มีบทเรียนใช้สำหรับผู้ที่ไม่สามารถเข้าเรียนในวิทยาลัยปกติ มีครู-อาจารย์ นักศึกษาปริญญาโท บุคคลในวงการอาชีพ และทหาร เป็นกลุ่มเป้าหมาย การศึกษาทางไพรซีพียในสหรัฐอเมริกาขณะนั้นมีคนสมัครเรียนประมาณ 5 ล้านคนต่อปี โดยเริ่มตั้งแต่ ค.ศ.1890 เป็นต้นมา โดยมีกลุ่ม

เป้าหมายที่มีอายุตั้งแต่ 6 ปี จนถึง 80 ปี ผู้เรียนเป็นบุคคลจากหลายวงการ เช่น คนหนุ่มสาวที่อยู่ในระดับมัธยม คนงาน วงการธุรกิจ อุตสาหกรรม ทหารประจำการและพลประจำการ สมาชิกวงการอาชีพต่าง ๆ คนไข้โรงพยาบาลพักฟื้น ผู้ต้องขังในเรือนจำ นอกจากนี้แผนกการศึกษาของสหรัฐอเมริกาได้มีโอกาสนำความก้าวหน้าทางการศึกษาโดยให้ประกาศนียบัตรมัธยมศึกษาชั้นสูงแก่ทหารนอกประจำการ ผู้ใหญ่และผู้เรียนที่ไม่ผ่านการสอบเทียบจากโรงเรียนมัธยมศึกษาในรัฐต่าง ๆ มาก่อน (บุญเลิศ มาแสง : 59-60)

สำหรับในประเทศสหรัฐอเมริกา นักการศึกษาผู้ใหญ่ของเขาได้เตรียมงานด้านนี้อย่างจริงจังมากกว่า 35 ปีแล้ว การสำรวจเมื่อปี ค.ศ.1957 ปรากฏว่ามีผู้ใหญ่ 9,000,000 คน กำลังศึกษาอย่างมีแบบแผน และอีกประมาณ 40,000,000 คน ศึกษาอย่างไม่มีแบบแผน สถาบันการศึกษาผู้ใหญ่ในสหรัฐอเมริกาได้แก่ โรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนราษฎร์ วิทยาลัย นอกจากจัดเพื่อเด็กแล้ว ต่างก็ได้ขยายบริการการศึกษาเพื่อให้ผู้ใหญ่ได้เรียนรู้อีกด้วย เขาจัดในเวลาพิเศษ จัดเฉพาะฤดู จัดสอนทางไปรษณีย์ หรือจัดสอนแบบบริการชุมชน

การศึกษาทางไปรษณีย์ในสหภาพโซเวียตนั้น รัฐบาลสนใจในกิจการของโรงเรียนภาคค่ำ และโรงเรียนทางไปรษณีย์มาก จึงได้พยายามปรับปรุงการศึกษาระบบนี้ให้เจริญยิ่งขึ้น ซึ่งการศึกษาภาคค่ำและการศึกษาทางไปรษณีย์ช่วยให้กรรมกร และหัวหน้างานผู้ชำนาญงานได้รับการศึกษาตามระดับมัธยมศึกษาได้ขณะที่ทำงานอยู่ นอกจากนั้นตามหมู่บ้านยังมีศูนย์อบรมพิเศษซึ่งดำเนินการตามวัตถุประสงค์นี้อีกด้วย ในสหภาพโซเวียตมีสถาบันชั้นสูงอยู่ 3 ประเภท (วีระชัย มีชอบธรรม 2518 : 140) คือ สถาบันภาคกลางวัน ภาคค่ำ และทางไปรษณีย์ ปริมาณบัตรที่ได้รับจากทั้ง 3 แห่งนี้มีคุณค่าเท่ากัน ผู้ที่จบจากโรงเรียนมัธยม และกำลังทำงานอยู่ อาจจะเข้าศึกษาในภาคค่ำ หรือศึกษาจากสถาบันการศึกษาทางไปรษณีย์ สถาบันการศึกษาภาคค่ำและทางไปรษณีย์มี 3 สถาบัน และยังมีแผนกศึกษาทางไปรษณีย์และภาคค่ำอยู่ในสังกัดอีกกว่า 1,000 แห่ง มีนักศึกษาทั้งหมดกว่า 2,500,000 คน โรงเรียนทางไปรษณีย์และโรงเรียนภาคค่ำเปิดฝึกอบรมผู้เชี่ยวชาญทุกสาขาวิชาชีพ อุตสาหกรรมขนาดใหญ่และโครงการก่อสร้างก็ยังมีแผนกภาคค่ำ และเรียนทางไปรษณีย์ ซึ่งสังกัดอยู่กับโรงเรียนทางไปรษณีย์

ส่วนในสิงคโปร์จัดการศึกษานอกโรงเรียนโดยศูนย์ผลิตและฝึกการศึกษานอกโรงเรียนทางโทรทัศน์ (CEPTA T.V. Centre for Production and Training for Adult Education Television Singapore) ซึ่งจัดขึ้นเพื่อการศึกษานอกโรงเรียน และพัฒนาชุมชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ข้อดังนี้

1. เพื่อจัดการศึกษานอกโรงเรียนทางโทรทัศน์ และทางสไลด์ทัศนูปกรณ์
2. เพื่อผลิตรายการการศึกษานอกโรงเรียนทางโทรทัศน์ และทางสไลด์ทัศนูปกรณ์อื่น ๆ
3. เพื่อเผยแพร่รายการต่าง ๆ ทางการศึกษานอกโรงเรียนระหว่างประเทศในเอเชีย โดยศูนย์โทรทัศน์ CEPTA เป็นผู้แนะนำอบรมการผลิตรายการต่าง ๆ สำหรับการศึกษานอกโรงเรียน

สำหรับในประเทศออสเตรเลียก็มีการจัดการศึกษาทางไปรษณีย์เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ เช่น ในรัฐควีนส์แลนด์ นอกจากจะจัดการศึกษาระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ก่อนเกณฑ์บังคับ (อายุต่ำกว่า 6 ปี) จนถึงระดับอุดมศึกษา (อายุสูงกว่า 16 ปี) แล้วยังมีการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอีกพวกหนึ่งในรัฐนี้ ซึ่งไม่สามารถจะไปโรงเรียนได้ เด็กพวกนี้อาจจะอยู่ตามโรงพยาบาลหรืออาศัยอยู่ตามจุดห่างไกลต่าง ๆ เช่นตามที่ตั้งประกาศหรือตามเกาะเล็ก ๆ น้อย ๆ นอกชายฝั่งทะเลของรัฐควีนส์แลนด์ เด็กพวกนี้ต้องเรียนหนังสือทางไปรษณีย์

สำหรับอีกประเทศหนึ่งที่อยู่ทางตอนเหนือของทวีปออสเตรเลีย คือ ประเทศปาปัวนิวกินี ก็เป็นอีกประเทศหนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการจัดรายการวิทยุ เพื่อการศึกษาในปี พ.ศ. 2520 ได้จัดตั้งแผนการปรับปรุงวิทยุกระจายเสียงทั้งด้านวัสดุอุปกรณ์ และการบริหาร ในด้านการบริหารได้จัดตั้งเครือข่ายรายการขึ้น 3 ระดับคือ

1. ระดับชาติ มีหน้าที่กระจายเสียง เป็นภาษาอังกฤษสำหรับผู้ฟังทั่วประเทศ
2. ระดับจังหวัด มีสถานีวิทยุจังหวัดทั้งหมด 17 แห่ง เป็นสถานีตั้งใหม่และผลิตรายการของตนเอง

๓. ระดับท้องถิ่น เป็นรายการ เพื่อการพัฒนาและเพื่อการศึกษา มีหน้าที่ผลิตรายการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุน เครือข่ายระดับจังหวัดรายการบางรายการอาจส่งไปออกอากาศทั่วประเทศด้วย ผู้ฟังก็มีทั้งกลุ่ม เกษตรและข้าราชการ ซึ่งสุดท้ายแล้วจะเลือกฟัง เลือกใช้สื่อที่เป็นประโยชน์จากวิทยุ ตามบทบาทและหน้าที่ของแต่ละกลุ่ม บทบาทสำคัญประการหนึ่งของวิทยุคือ การเปลี่ยนแปลงทัศนคติแบบดั้งเดิมของชาวชนบทให้เข้ากับ ความเจริญก้าวหน้าสมัยใหม่

ส่วนในประเทศเกาหลีก็มีหน่วยงานทางวิทยุและโทรทัศน์ ทำหน้าที่เป็นสื่อกลางสนับสนุนในเรื่องการศึกษาผู้ใหญ่ด้วยการผลิตรายการเกี่ยวกับการเพิ่มพูนความรู้ และทักษะในด้านต่าง ๆ ของแต่ละบุคคลจะเห็นว่าระบบการกระจายเสียงของเกาหลีได้ใช้เวลา 21% ของเวลาออกอากาศแก่การศึกษาผู้ใหญ่ รวมทั้ง เรื่องการเกษตรและเรื่องความเป็นอยู่อันดีภายในครอบครัว (Home Lives)

สำหรับประเทศไทย แผนชาเนี่ย ประธานาธิบดี เจ.เค. ไนเรเร กล่าวว่า "การศึกษา มิใช่เพียงสิ่งซึ่งเกิดขึ้นในชั้นเรียน เท่านั้นเอง" (เกียรติชัย พงษ์พาณิชย์, 2523 ง 71-72) ประเทศไทยได้ก่อตั้งสถาบันการเรียนทางไปรษณีย์แห่งชาติขึ้น เป็นหน่วยงานหนึ่ง ในสถานศึกษาผู้ใหญ่แห่งชาติ เมื่อปี 2513 เพื่อให้ตรงกับความต้องการและปัญหาของประเทศ ทั้งยังเน้นจุดสนใจอยู่ที่ประชากรในชนบท และผู้ที่ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนแบบปกติเพียงเล็กน้อย รวมทั้งผู้ที่จะเริ่มรู้หนังสือใหม่ ๆ ด้วย สำหรับวัตถุประสงค์ของสถาบันการเรียนทางไปรษณีย์ คือ

1. เพื่อช่วยให้ชาวแผนชาเนี่ย หางานอัน เป็นกำลังคนของประเทศได้ต่อไป
2. เพื่อช่วยให้ชาวแผนชาเนี่ย เกิดความเข้าใจในนโยบายแห่งชาติ และทำให้ได้มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันยิ่งขึ้น ในการดำเนินการตามนโยบายและโครงการของชาติ
3. เพื่อที่จะสนับสนุนความพยายามของผู้นำ และนักการศึกษาผู้ใหญ่ในกรม กองต่าง ๆ ของรัฐบาล อันจะนำมาซึ่งการพัฒนาทาง เศรษฐกิจ และสังคมใน เขตชนบท

ส่วนในประเทศ เคนยานั้นนับว่าเป็นประเทศหนึ่งที่มีประสิทธิผลสำเร็จในการจัดการสอนทางไปรษณีย์ (Correspondence Course) เป็นอย่างยิ่ง และเป็นที่ยอมรับของประเทศไทยต่าง ๆ ทั่วโลก มีหลายประเทศส่งเจ้าหน้าที่ไปดูงานวิธีการสอนทางไปรษณีย์จากประเทศเคนยา โดยเฉพาะที่เมือง "ไนโรบี" (Nairobi) ของมหาวิทยาลัย Nairobi ในเคนยาประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ ผู้มีโอกาสเรียนคือผู้มีฐานะดีเท่านั้น เพราะเหตุว่าโรงเรียนมีไม่เพียงพอ และมีครูสอนน้อยมาก ยิ่งกว่านั้นครูก็มีวุฒิค่าอีกเป็นจำนวนมาก ดังนั้นแนวทางการดำเนินงานการสอนผู้ใหญ่ทางไปรษณีย์ของเคนยาจึงตั้งเป้าหมายไว้ดังนี้ (วีระชัย มัชฌมธรรม และคณะ 2518 : 125-126)

1. ทำการสอนครูประถมศึกษาทางไปรษณีย์ เพื่อปรับปรุงคุณภาพและวุฒิ เป็นการด่วน โดยหวังว่าโครงการนี้จะ เป็นกำลังสำคัญที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ประเทศไทยได้อย่างมาก

2. สอนวิชาเฉพาะต่าง ๆ ที่จะพัฒนากำลังคนตามความต้องการของประเทศ

ในแถบแอฟริกาใต้ การสอนทางไปรษณีย์เป็นประโยชน์ต่อคนงานในวงการอุตสาหกรรม ครู แม่บ้าน นักเรียนที่เตรียมสอบ เข้ามหาวิทยาลัย

ในประเทศโปแลนด์ มหาวิทยาลัยและวิทยาลัยต่าง ๆ ใช้การสอนทางไปรษณีย์ช่วยให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาได้รับประกาศนียบัตร

ในเยอรมันตะวันออก มีการจัดตั้งสถาบันการศึกษาทางไปรษณีย์ โดยใช้ระบบรวมการสอนทางอากาศ และการเรียนทางไปรษณีย์

ในฝรั่งเศส ผู้ใหญ่และเด็ก ๆ อาจสมัครเรียนทางไปรษณีย์เพื่อรับประกาศนียบัตรของชั้นประถม มัธยม และอาชีวศึกษา

ในอังกฤษ มหาวิทยาลัยลอนดอน เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่ว ๆ ไป ได้มีโอกาสรับปริญญาในมหาวิทยาลัย เปิด โดยผ่านการศึกษาทางวิทยุและโทรทัศน์ และรายวิชาการรวมของการเรียนทางไปรษณีย์

ในเนเธอร์แลนด์ ได้เน้นการฝึกอบรมวิชาชีพต่อเนื่อง และหลักสูตรการค้าและอุตสาหกรรม โดยการไปรษณีย์โทรเลข และโทรศัพท์ของคชทได้ใช้วิธีการทางไปรษณีย์สำหรับฝึกอบรมทางเทคนิคแก่คนงานของตน

ในอิตาลี ได้ใช้โทรศัพท์เป็นเครื่องช่วยสอนเด็กประถมและผู้ใหญ่ และส่งคำราททางไปรษณีย์

ในอิสราเอล ได้จัดสาขาวิชาธุรกิจการค้า และเทคนิค โดยทางไปรษณีย์โดยจัดไปพร้อมกับการทำงานไปด้วย

ในอินเดีย ได้ใช้ระบบการศึกษาทางไปรษณีย์ขยายโอกาสทางการศึกษาให้กว้างขึ้น โดยเฉพาะในระดับสูงเช่นเดียวกับในประเทศมาเลเซีย สิงคโปร์ ญี่ปุ่น การศึกษาทางไปรษณีย์ในวิชาธุรกิจและการค้าแพร่หลาย บรรดาประเทศด้อยพัฒนาหลายประเทศที่ได้รับความช่วยเหลือในการจัดตั้งระบบการศึกษาทางไปรษณีย์ เช่น ไนจีเรีย มาลาวี แซมเบีย เวเนซุเอล่า

ในแอฟริกาใต้ การศึกษาทางไปรษณีย์ดำเนินการโดยโรงเรียนเอกชน และวิทยาลัยเทคนิคของรัฐ และเป็นที่ยอมรับว่าเป็นประเทศหนึ่งที่ได้รับความสำเร็จในเรื่องนี้

จะเห็นได้ว่าระบบการศึกษาที่นอกเหนือจากในระบบโรงเรียนปกติแล้ว ความพยายามของนักการศึกษาได้พยายามที่จะเปิดระบบการศึกษาให้กว้างขวางออกไป เพื่อสร้างความเท่าเทียมและโอกาสทางการศึกษาให้กลุ่มเป้าหมายประชาชนในสังคมอย่างทั่วถึง ในอุดมการณ์ที่จะตอบสนองการศึกษาแก่ผู้ที่เสียเปรียบในโอกาส เนื่องจากอยู่ห่างไกล เช่น มุ่งเน้นให้วิทยุ โทรศัพท์ ระบบไปรษณีย์ เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาระบบการศึกษาทั้งหมดทั้งมวล นักการศึกษาได้พยายามทุกวิถีทางที่จะสร้าง "ความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษา" ให้เข้าถึงประชาชนโดยทั่วหน้า เพื่อพัฒนาศักยภาพบุคคลทุกชั้นตอนอย่างค่อ เนื่องตลอดชีวิตนั้นเอง

ตอนที่ 4 การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ในประเทศไทย

ตามนโยบายของรัฐบาลในปี 2518 ต้องการขยายโอกาสทางการศึกษาให้มากยิ่งขึ้น โดยจัดการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ กระทรวงศึกษาธิการ โดยกองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษานั้น ได้รับความช่วยเหลือจากธนาคารโลกจัดตั้งโครงการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนขึ้น เมื่อเดือนตุลาคม 2519 จุดประสงค์ของโครงการนี้ คือ การร่วมมือ ส่งเสริมและขยายกิจกรรมของกองการศึกษาผู้ใหญ่ (ขณะนั้น) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน จึงได้จัดสร้างศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ ที่จังหวัดลำปาง ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่จังหวัดอุบลราชธานี ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ ที่จังหวัดสงขลา และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคกลาง ที่จังหวัดราชบุรี และนอกจากนี้ยังได้จัดสร้างศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดอีก 24 แห่ง เพื่อเป็นแหล่งปฏิบัติงานการศึกษานอกโรงเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์ (ว.ปษ.) ซึ่งเป็นโครงการทดลองภายใต้โครงการพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน ตามแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 4 ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2519 - 2524 และหลังจากที่ได้มีการจัดตั้งกรมการศึกษานอกโรงเรียนขึ้น เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2522 การจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์จึงได้รับการกำหนดให้เป็นงานงานหนึ่งสังกัดกองปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน ตั้งแต่นั้น เป็นต้นมา

การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า มีความเหมาะสมกับสถานะและบทบาทในการ เป็นระบบและกลไกของกระบวนการพัฒนาคุณภาพของประชาชนตาม ทิศทางของนโยบายและ เป้าหมายการพัฒนา เศรษฐกิจ และสังคมของชาติ การศึกษาทางวิทยุ และไปรษณีย์ เป็นวิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียนวิธีหนึ่งที่จะสนองตอบกระบวนการพัฒนาประเทศ โดยมี เป้าหมายอุดมการณ์ทางการศึกษา เป็น "การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม" ตามแนวคิดนี้จึง เป็นการนำเอาการศึกษา เป็นกลไกหรือ เครื่องมือที่สำคัญในกระบวนการพัฒนาประเทศ นับได้ ว่า เป็นการศึกษา เพื่อการพัฒนาสังคมนั้นเอง (บุญเลิศ มาแสง 2530 : 83)

ในขณะที่ระบบการศึกษามีหลายระดับด้วยกัน ดังแผนการศึกษาชาติได้จำแนกออกเป็น

4 ระดับคือ

- ระดับก่อนประถมศึกษา
- ระดับประถมศึกษา
- ระดับมัธยมศึกษา
- ระดับอุดมศึกษา

ในขณะที่เกี่ยวกับการศึกษานอกโรงเรียน เป็นการศึกษา ระบบหนึ่ง ที่จัดขึ้นนอก เหนือไป จากการศึกษาในระบบโรงเรียน ไม่ว่าการศึกษาจะจัดขึ้นในรูปของกิจกรรมการศึกษาโดย เฉพาะ หรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่น เพื่อมุ่งให้รู้จักแก้ปัญหา ฝึกอาชีพ หรือพัฒนาความรู้เฉพาะ อย่างตามความต้องการและความสนใจของประชาชน การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ จึง เป็น การศึกษาที่นอกเหนือไปจากการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนดังกล่าวแล้วข้างต้น แม้กระนั้น ก็ตามการจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์จำเป็นต้องยึดอุดมการณ์และหลักการ เช่นเดียวกับ การศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติที่วางไว้ดังปรากฏไว้ในข้อ 14 ว่า "รัฐพึงเร่งจัดและ สนับสนุนการศึกษานอกโรงเรียนในลักษณะต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีโอกาสได้รับการ ศึกษาตลอดชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อประโยชน์แก่ผู้มีโอกาสการศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นอันดับแรก ทั้งนี้หมายความว่า การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์เป็นระบบการศึกษาขั้นที่หนึ่ง สำหรับผู้ขาดโอกาสทางการศึกษาและ เป็นขั้นที่สองสำหรับผู้ที่พลาดการศึกษาจากในระบบโรงเรียน ดังนั้นตามบทบาทและกลุ่ม เป้าหมายของการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ ควรต้องมองจุดหมาย ของการพัฒนาร่วมกัน ในด้านการศึกษา "วัตถุประสงค์ของการศึกษาก็เพื่อช่วยมนุษย์ให้หลุดพ้น จากพันธนาการและข้อจำกัดต่าง ๆ อันเนื่องมาจากความไม่รู้และการพึ่งพาคนอื่น" ดังนั้น ในหลักการของการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์เป็นระบบการศึกษา เพื่อการพัฒนาชีวิตและสังคม ของประชาชนอย่าง เค็มภาคภูมินั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญ ๆ 4 ประการคือ

1. การพึ่งพาตนเอง
2. การใช้สื่อวัสดุมากกว่าสื่อคน
3. การเรียนที่เป็นชีวิตปกติ
4. การพัฒนาระบบ เชื่อมโยงกิจกรรมการเรียนการสอนกับการพัฒนาชุมชน

การพึ่งพาตนเอง การจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์นับว่าเป็นระบบการศึกษาที่เป็นอิสระสนองความจำเป็นและความต้องการของผู้เรียนเป็นอย่างดี ในหลักการนี้ทั้งผู้จัดและผู้เรียนต่างก็มาพบกันครึ่งทาง สำหรับผู้จัดนั้นจำเป็นต้องอาศัยงบประมาณส่วนใหญ่มากที่ได้มาจากผู้เรียนมาดำเนินงานเป็นการระดมสรรพกำลังเพื่อการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับที่มีใช้ภาคบังคับผู้ที่ได้รับการศึกษาเป็นผู้ร่วมออกค่าใช้จ่าย ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมลงทุนเพื่อการศึกษาโดยตรงอีกทางหนึ่ง เป็นการกระตุ้นเร้าให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการพัฒนาความรู้ความสามารถด้วยตนเอง และตระหนักถึงคุณค่าของการลงทุนเพื่อการศึกษาด้วยตนเองอย่างแท้จริง ทั้งนี้งบประมาณที่ลงทุนเพื่อการศึกษาที่รัฐบาลได้รับมาจำนวนหนึ่งนั้น คงไม่มีสรรพกำลังเพียงพอต่อการกระจายโอกาสให้ทุกคนในโอกาสเดียวกันให้เกิดประสิทธิภาพได้

การที่มุ่งให้มีระบบการศึกษาเพื่อพึ่งพาตนเองได้นั้น เป็นการมอบหมายภาระกิจให้ประชาชนทุกระดับได้ตระหนักถึงความสำคัญที่จะลดภาวะความสูญเปล่าทางการศึกษาในส่วนที่รัฐทุ่มเทให้แต่ฝ่ายเดียว ในขณะที่ผู้รับบริการการศึกษายังไม่พร้อม การจัดการศึกษาก็ไม่สอดคล้องกับสภาพความจำเป็น ดังนั้นการที่สนับสนุนงบประมาณให้สถาบันการศึกษาในปัจจุบันจำเป็นระดับหนึ่ง หรือสามารถหมุนเวียนระบบการลงทุนเพื่อการศึกษาให้สามารถดำเนินการพัฒนาตัวเองได้โดยงบประมาณจากผู้เรียนก็จะทำให้โอกาสในการขยายตัวของการศึกษาเป็นไปได้อย่างคล่องตัวไม่ต้องรอคอยงบประมาณเป็นรายปี

ในด้านผู้เรียนนั้น การพึ่งพาตนเองนับว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญเช่นเดียวกัน การพัฒนาความรู้ความสามารถของแหล่งบุคคลนับว่าเป็นการยากถ้าจะให้บุคคลอื่นมาขึ้นำทุกระดับ ทั้งนี้เพราะว่าคนบางคน ชุมชนบางชุมชนย่อมมีเอกลักษณ์ จุดประสงค์ที่จะพัฒนาเรียนรู้ตามความเหมาะสมของตนเอง นักการศึกษาควรต้องปล่อยความเป็นอิสระและประชาธิปไตยทางการศึกษาให้ประชาชนได้เห็นว่าเป็นบทบาทของการศึกษาหรือกิจกรรมการศึกษานั้นมิได้เกิดขึ้นให้ประชาชนผู้เรียนต้องปฏิบัติตามระเบียบ กฎเกณฑ์ของการเรียนรู้ แต่มุ่งที่ให้ผู้เรียนได้จัดโครงสร้างการเรียนรู้ตามความสนใจของตน แม้กระทั่งการจัดกิจกรรมของเขาเอง ซึ่งอาจจะสะสมความรู้อย่างต่อเนื่องโดยการอ่าน เขียน ฟังวิทยุ สังสรร สนทนา เข้าร่วมกิจกรรมท้องถิ่น ตลอดจนเข้าเรียนในหลักสูตรตามที่รัฐกำหนดบ้าง ทำให้เขาเกิดความรู้สึกว่าตัวเขาเองเท่านั้นจะเป็นผู้กำหนดมาตรฐานและเกณฑ์ว่า เขาควรจะเรียนมากน้อยเพียงใด ควรลงทุนด้วยเงิน

เท่าไร ควรจัดหาวัสดุการเรียนอย่างไร และมีความมั่นใจในความรู้ที่เรียนมา และนำไปประกอบอาชีพชีวิตอันมั่นคงของเขาเพียงใด

การใช้สื่อวัสดุมากกว่าสื่อคน ในภาพปัจจุบัน การลงทุนเพื่อการศึกษาได้เน้นหนักไปในด้านเงินเดือน ค่าจ้างของผู้บริหาร ผู้สอนและค่าดำเนินการในรูปแบบอื่น ๆ ทำให้มีการกำหนดเป็นระบบสูตรในการดำเนินงาน เข้ามา เกี่ยวข้องในการขยายการบริหารการศึกษา การกำหนดงบประมาณจำเป็นต้องมีความเด่นชัดว่าใช้กับอะไร เท่าไร เช่นจะขยายโรงเรียนจะต้องพิจารณาจำนวนนักเรียน ห้องเรียน ครู ภารโรง แม้จนกระทั่งห้องส้วม เพื่อจะกำหนดงบประมาณว่าจะต้องจ้างครูกี่คน สร้างห้องเรียนกี่ห้อง ฯลฯ เป็นระบบการจัดการศึกษาที่ค่อนข้างแข็งตัว จนกระทั่งเป็นข้อจำกัดในการขยายกลุ่ม เป้าหมาย นั่นคือการ เน้นความสำคัญที่ใช้คน เป็นสื่อกลางถ่ายทอดการเรียนการสอน เพียงช่องทางเดียว โดยการใช้สื่อคนจัดการ เรียนการสอนในชุมชนได้พัฒนาขึ้นตามลำดับ จนกระทั่งปลดปล่อยความเป็นอิสระด้วยการ เรียนด้วยตนเองมากขึ้น

ความสอดคล้องในนโยบายของรัฐที่หวังจะให้ประชาชนมุ่งพัฒนาตนเองอย่างอิสระและกว้างไกลนั้น วิธีการที่จะระดมทรัพยากรทางการศึกษาที่เป็นบุคคลกลุ่มเดียวอาจก่อปัญหาหาคัดพิงไปถึง เพดานการจัดสรรงบประมาณที่ค่อนข้างมีขีดงบประมาณรายปีของรัฐบาลจนเกินไป ทางเลือกในเรื่องนี้รัฐบาลโดยนักการศึกษาควรต้องพัฒนาทิศทางการศึกษา โดยเร่งการใช้สื่อสารมวลชนต่าง ๆ ผนึกกำลังทรัพยากร เข้าด้วยกัน เป็นการ เน้นการจัดการศึกษาโดยใช้ "สื่อวัสดุ" มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ด้วย เหตุผลที่ว่า การใช้สื่ออุปกรณ์การศึกษา เป็นวิธีการนอกระบบทางการศึกษาอีกวิธีหนึ่งที่จะ เข้ามามีบทบาทแทน "การใช้สื่อคน"

ในกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน รูปแบบการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์จำเป็นต้องจัดระบบให้มีการ เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน เป็นการ เน้นให้ผู้เรียน เห็นว่า "เราจะใช้ครูหรือบุคลากรเมื่อจำเป็น เท่านั้น การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์เป็นรูปแบบที่ชี้ให้เห็นถึงทิศทางการพัฒนาการศึกษาให้ "เน้นการใช้สื่อวัสดุนำการใช้สื่อคน" นั่นคือการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์จะต้องพัฒนาระบบองค์ประกอบ เช่น ศูนย์กลางการเรียนการสอนให้ผู้เรียนสามารถติดต่อ ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองได้ กระจายทั่วไปในหมู่บ้าน การผลิตสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ ให้พอเพียงในรูปแบบที่ใช้เทคโนโลยี เข้าช่วย เช่น วิดีโอ เทป โทรทัศน์ เทปคาสเซ็ท ที่ผู้เรียนสามารถ

ยิม เรียนได้ในศูนย์การเรียนตนเอง การจัดทำวารสาร เสริมความรู้ และรวมไปถึงคู่มือการเรียนการสอนต่าง ๆ และการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์จะต้องพิสูจน์ความเป็นไปได้โดยพัฒนาระบบสื่อต่าง ๆ ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

การเรียนรู้ที่เป็นชีวิตปกติ การจัดการศึกษาในรูปแบบอื่น อาจมีขีดจำกัดในการพัฒนา กิจกรรม เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายของการศึกษานั้นได้ตามแผนการศึกษาชาติ การที่การศึกษา จะ เสริมสร้าง ความสำนึกในคุณค่าและการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมได้นั้น ผู้เรียนจะต้องอาศัย ความเป็นจริงในชีวิตเข้ามาสู่บรรยากาศในการถกเถียงปัญหา แก้ไขปัญหาด้วยชีวิตจริง นั่นคือ ระบบการศึกษาเป็นกลไกนำพาให้เกิดการพัฒนาสังคม ชุมชนด้วยตนเอง การจัดการศึกษาไม่ ทำให้กระทบกับการ เปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตของผู้เรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเป้าหมาย คำนึง การศึกษานอกระบบ โรงเรียนควรจัดวิธีการให้ผสมกลมกลืน เข้ากับชีวิตปกติให้มากที่สุด ทั้ง หมายรวมไปถึงอารมณ์ สังคมแวดล้อม สภาพปัญหาต่าง ๆ เมื่อระบบการศึกษาที่เป็นชีวิตก็คง หมายความว่า ในขบวนการชีวิตของประชาชนนั้นต้องเกี่ยวข้องกับอะไรบ้าง เช่น การเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ ตลอดจนสังคมแวดล้อมต่าง ๆ ซึ่งในเนื้อหาสาระ ควรจะต้องผูกพัน กับเรื่องดังกล่าว ตัวอย่าง เช่นการเมืองความเป็นชีวิตในการเมืองก็คือ ต้องให้เขาได้ทราบ ข้อเท็จจริงที่ก่อขึ้น โดยผู้เรียนประสมด้วยตนเองจากการวิเคราะห์สำรวจ อภิปราย แสดงข้อ คิดเห็นร่วมกัน นำเอาปัญหาที่วิเคราะห์ วิเคราะห์นั้นนำมาจัดเป็นกิจกรรมอย่างจริง ๆ จัง ๆ ก่อให้เกิดการแก้ไขพัฒนาชุมชน และตนเองอย่างต่อเนื่อง ถ้าเกินกำลังความสามารถของกลุ่มคน เอง ก็ขอความร่วมมือหน่วยงานที่มีความพร้อมและเกี่ยวข้องตามบทบาทหน้าที่นั้น ๆ เข้ากับชีวิต ปกติให้มากที่สุด

หลักการในเรื่องนี้ เป็นเพียงนำความคิดอย่างง่าย ๆ ว่า การศึกษาเป็นการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่ใช่การศึกษาเพื่อเตรียมตัว หรือเพื่อจัดบรรยากาศให้ชีวิตในอนาคต แต่ เป็นการเรียนที่มีลักษณะเดียวนี้ ใช้เดี๋ยวนี้ เรียนเข้าใช้เย็น เรียนไปพร้อม ๆ กับทำงานไป โดยไม่ทำให้การดำเนินชีวิตกับการเรียนต้องแยกกันอย่างเด็ดขาดชัดเจนจนเกินไป การเรียนรู้ การ เป็นอยู่จะต้องคู่กันไป เพื่อสนองตอบ เป็นกระบวนการตลอดชีวิต สำหรับคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า แต่ จะต้อง เป็นกระบวนการที่อยู่ในตัวของแต่ละคน

การพัฒนา ระบบ เชื่อมโยงกิจกรรมการเรียนการสอนกับการพัฒนาชุมชน ในประเทศไทย ก็ตามถ้ามีการประกาศจุดยืนว่านโยบายทางการศึกษาและการเมืองมีบทบาทร่วมกัน กล่าวคือ การศึกษานอกระบบโรงเรียนหรือการศึกษาผู้ใหญ่จะมีส่วนและมีบทบาทสำคัญ ในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การฝึกอบรมทางการเมือง การระดมพลังมวลชนก็จะเป็นการใช้ยุทธศาสตร์ทางการศึกษาที่เป็นปัจจุบันและฉับไวต่อการพัฒนาประเทศ เป็นระบบเป็นการกระจายทรัพยากรและลดความไม่เสมอภาคลงได้ และอาจรวมไปถึงการลดความเสียหายเปรียบบางกลุ่ม แต่ถ้าการศึกษานอกระบบโรงเรียนไม่ได้มีความกระฉ่างชัดในยุทธศาสตร์การจัดการที่เป็นระบบ นั่นคือไม่ได้รับ การสนับสนุนจากผู้กุมอำนาจทางการเมืองและอำนาจบริหาร กิจกรรมการศึกษาอาจอยู่ในสภาพที่น่าสพึงกลัว เพราะต้องเสี่ยงอันตรายต่อการนำเอากิจกรรมที่ไปสู่ผู้เรียน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย และถูกกล่าวหาจากองค์กรของรัฐ ในที่สุดหรือการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มนักเรียนนอกโรงเรียน ได้คั่งเน้นแนวคิดเรื่องจำเป็นต้องพัฒนาระบบเชื่อมโยงกันระหว่างแผนพัฒนา แผนงาน โครงการ และกิจกรรมทางการศึกษา ซึ่งจะต้องสนองสอดคล้องกัน เช่น ในขณะที่จัดให้มีศูนย์การเรียนในหมู่บ้านจะต้องจัดระบบเชื่อมโยงในเรื่องคู่มือเรียน บทวิทยุ การพบกลุ่ม การใช้กระบวนการคิด จนกระทั่งกิจกรรมพัฒนาชุมชน นับได้ว่าการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ได้นำเอาหลักการของการผสมผสานระหว่างชีวิตปกติและการเรียนการสอนให้หลอหลอม เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เป็นการเรียนเพื่อชีวิตที่ดีขึ้น สภาวะแวดล้อมของการเรียนรู้ก็เป็นไปตามสภาวะปกติมากที่สุด สื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ ก็นับว่าใช้ระบบปกติที่เป็นสาธารณะ สื่อสารโดยทั่วไป ผู้เรียนไม่ต้องปรับตัวกลับไปกลับมา ระหว่างชั้นเรียนและบ้าน ผลพวงกิจกรรมการเรียนสามารถรวมเข้ากับชีวิตปกติได้ทันทีโดยไม่ต้องประยุกต์ เช่น การอธิบายถึงประเด็นปัญหาของหมู่บ้าน ถ้าผู้เรียนมองเห็นแนวทางที่จะคลี่คลายปัญหานั้นได้อย่างไรแล้วก็ตามก็ดำเนินการแก้ไขร่วมกัน ผลประโยชน์ก็จะเกิดขึ้นกับหมู่บ้าน ทั้งนี้เป็นไปตามวิถีการพัฒนาหมู่บ้าน โดยใช้หลักการพึ่งตนเองซึ่งชาวบ้านจำเป็นต้องร่วมมือกัน เป็นกลุ่มก้อน อยู่แล้ว

เหตุผลในการจัดการศึกษาทางไปรษณีย์ คือ ในปัจจุบันความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ดำเนินไปอย่างรวดเร็วทุกคนจะต้องศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ จะคงจะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามควรแก่สภาพ แต่สภาพความเป็นจริงประชาชนไทยประมาณ 80% อาศัยอยู่ในชนบท ซึ่งมีโอกาสในการรับความรู้น้อย เนื่องจากแหล่งบริการทางการศึกษา ข้าราชการต่าง ๆ มักจำกัดอยู่แต่ในเมืองใหญ่ ๆ เหตุนี้รัฐจึงเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ขึ้น ให้ความสำคัญกับการศึกษาในโรงเรียนโดยยึดหลัก 3 ประการ (งานวิทยุและไปรษณีย์ กรมการศึกษานอกโรงเรียน : 3 (ยัดสำเนา)) คือ

1. การให้ความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีพซึ่งได้แก่ การแก้ไขการไม่รู้หนังสือ และโครงการการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ระดับที่ 3-4
2. การให้ข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์ซึ่งได้แก่ โครงการที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ห้องสมุด วิทยุ โทรทัศน์ศึกษา
3. การฝึกทักษะ เพื่อเพิ่มทุนรายได้และปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ ซึ่งได้แก่ โครงการกลุ่มสนใจ โรงเรียนผู้ใหญ่เคลื่อนที่ โรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

และการจัดการศึกษาดังกล่าวที่จัดขึ้นนี้ยังสอดคล้องเหมาะสมกับผลการสำรวจ เครื่องรับวิทยุและโทรทัศน์ที่ราชอาณาจักรของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี 2522 ซึ่งปรากฏว่าประชากรมีเครื่องรับวิทยุร้อยละ 71.8 ของครัวเรือนทั้งหมด และมีเครื่องรับโทรทัศน์ร้อยละ 10.8 ของครัวเรือนทั้งหมด ด้วยเหตุนี้วิทยุกระจายเสียงจึงได้เปรียบสื่อมวลชนอื่น ๆ ในการนำมาใช้ในการศึกษาโดย เฉพาะกับประชาชนในชนบท

นโยบายการดำเนินงานการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน

มีดังนี้ คือ

1. จะจัดการศึกษาสำหรับประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาในระดับต่าง ๆ ทั้งในชนบทและในเมือง
2. จะจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ใน 3 รูปแบบคือ
 - 2.1 กลุ่มสนใจทางวิทยุและไปรษณีย์
 - 2.2 การศึกษาผู้ใหญ่แบบ เบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน
 - 2.3 การศึกษาผู้ใหญ่แบบ เบ็ดเสร็จระดับ 3-4 และสายสามัญระดับที่ 5
3. จะขยายการศึกษาผู้ใหญ่ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นให้กว้างขวาง จะปรับปรุงวิธีการจัดการศึกษาประเภทกลุ่มสนใจให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จะทดลองหารูปแบบการจัดการศึกษาผู้ใหญ่แบบ เบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน และการศึกษาผู้ใหญ่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย
4. จะจัดบทเรียนทางวิทยุและบทเรียนทางไปรษณีย์ให้มีเนื้อหาและกิจกรรมที่สอดคล้องกับปัญหาสภาพของความเป็นอยู่ และความต้องการของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น และให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐ
5. จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบ เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสม
6. จะปลูกฝังอุดมการณ์ คุณธรรม จริยธรรม ในการให้การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ทุกประเภท
7. จะปรับปรุงโครงสร้างการบริหารโครงการการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ ให้เกิดความคล่องตัวยิ่งขึ้น
8. จะประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐและเอกชน เพื่อระดมบุคลากรและทรัพยากรในท้องถิ่นใช้ในการดำเนินงานทางวิทยุและไปรษณีย์

แนวปฏิบัติตามนโยบายการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์

1. การจัดการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับบุคคลในท้องถิ่นชนบทยากจน และกลุ่มบุคคลที่ไร้โอกาสในเมือง อาจทำได้ดังนี้

1.1 พิจารณาให้โควตากลุ่มผู้เรียน โครงการทางการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ ในท้องถิ่นชนบทยากจน และกลุ่มบุคคลที่ไร้โอกาสในเมืองให้มาก

1.2 จะให้บริการแก่กลุ่มบุคคลที่ไร้โอกาสในเมืองคำนึงถึงผู้ไม่มีโอกาส

1.3 จัดกลุ่มผู้เรียนให้สามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ ในการรับฟังบทเรียนทางวิทยุ โดยให้ผู้ที่ไม่มียุติได้รับฟังร่วมกับผู้ซึ่งอยู่ใกล้ เคียงที่มีวิทยุ

1.4 ผู้ที่ยากไร้ไม่สามารถชำระเงินบำรุงการศึกษาได้ จะหาทางลดหย่อนหรืองดเว้นการเก็บเงินบำรุงการศึกษา เพื่อช่วยให้บุคคลประเภทนี้มีโอกาสเข้ารับบริการจากโครงการการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ด้วย

2. การจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ เป็นการจัดสื่อทางไกลโดยใช้สื่อ 3 อย่าง คือ บทเรียนทางไปรษณีย์ วิทยุ และครูประจำกลุ่ม เป็นการเรียนในลักษณะนอกระบบหลักสูตรที่ใช้สำหรับ เป็นหลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่ 3 หลักสูตร คือ การศึกษาผู้ใหญ่แบบ เบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน การศึกษาผู้ใหญ่ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และการศึกษาผู้ใหญ่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ทั้งนี้ เพื่อให้โอกาสแก่ผู้ที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียนในระบบโรงเรียน ได้มีโอกาสศึกษาวิชาสามัญตั้งแต่ขั้นพื้นฐานขึ้นไป ส่วนหลักสูตรกลุ่มสนใจ เป็นหลักสูตรความรู้ทั่วไป เท่าที่สมาชิกในกลุ่มสนใจหรือต้องการศึกษา เช่น อนามัย กฎหมายในชีวิตประจำวัน อาชีพ วัฒนธรรม ฯลฯ เพื่อให้ความรู้ที่มีประโยชน์ในการดำรงชีวิตแก่ประชาชน

3. การศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้ดำเนินการทดลองมา เป็นระยะเวลาพอสมควร สามารถที่จะใช้วิธีการและวัสดุการเรียนที่ได้ทดลองแล้วขยายออกไปในวงกว้างได้ แต่โครงการการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ยังประสบปัญหาอยู่บ้าง จำเป็นและต้องปรับปรุงวิธีการบางอย่างต่อไปอีก เพื่อให้สามารถสนองความต้องการและสภาพปัญหาของประชาชนอย่างแท้จริง สามารถทำให้ผู้เรียนสนใจและได้รับประโยชน์จากโครงการนี้มากยิ่งขึ้น

4. หลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนส่วนใหญ่จะเปิดโอกาสให้แต่ละศูนย์ฯ ภาค สามารถปรับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนให้สอดคล้องกับปัญหา สภาพความเป็นอยู่ และความ ต้องการของท้องถิ่นได้ ในขณะที่เดียวกันให้สนองนโยบายของรัฐ เช่น นโยบายเกี่ยวกับความ มั่นคง เป็นต้น และเนื่องจากการดำเนินงานการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์มีอยู่ที่ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนภาค ทั้ง 4 แห่ง และมีคณะผู้ปฏิบัติงานประจำอยู่แล้ว จึงสามารถจะปรับเนื้อหา และกิจกรรมการเรียนให้ต่างกันไปตามปัญหา สภาพความเป็นอยู่ในแต่ละภาคของประเทศได้

5. ให้ผู้เรียนมีส่วนรับผิดชอบเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายทางการศึกษา

5.1 การศึกษาแบบกลุ่มสนใจ ผู้เรียนรับผิดชอบตามสมควร

5.2 การศึกษาแบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน เป็นการศึกษา เบื้องต้นสำหรับประชาชน ทุกคน รัฐควรออกค่าใช้จ่ายให้ทั้งหมด

5.3 การศึกษาแบบเบ็ดเสร็จระดับประถมศึกษา ผู้เรียนมีส่วนออกค่าใช้จ่าย น้อยหรือไม่ต้องจ่าย

5.4 การศึกษาแบบเบ็ดเสร็จระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้เรียนมีส่วนออกค่า ใช้จ่ายมากขึ้น

5.5 การศึกษาผู้ใหญ่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้เรียนมีส่วนออกค่าใช้จ่าย มากขึ้นตามลำดับ

6. การปลูกฝังอุดมการณ์ คุณธรรม จริยธรรมในการให้การศึกษาเป็นนโยบาย ของกระทรวงศึกษาธิการ วิธีดำเนินการให้บรรลุผลตามนโยบายนี้อาจทำได้โดยการสอดแทรก อุดมการณ์ คุณธรรม จริยธรรม ลงในบทเรียนต่าง ๆ โดยไม่จำเป็นจะต้องแยกสอนต่างหาก

7. การบริหารโครงการการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ จะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นถ้า ได้มีการปรับปรุงโครงสร้างการบริหาร ให้มีการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในระดับต่าง ๆ ชัดเจนขึ้น คือ

7.1 ส่วนกลาง เน้นหนักในด้านนโยบาย การวางแผน การประสานงาน และการส่งเสริม

7.2 ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาค เน้นหนักในด้านวิชาการและงานบริหารต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นศูนย์การเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์

7.3 ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด เน้นหนักในด้านบริการผู้เรียน

ตอนที่ 5 กระบวนการเรียนการสอนทางวิทยุและไปรษณีย์

การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์เป็นการศึกษาระบบทางไกล (Distance Education) รูปแบบหนึ่งโดยใช้สื่อผสม (Multi Media) ในการเรียนการสอน คือ ระบบไปรษณีย์ (Correspondence) วิทยุ (Radio) กลุ่มผู้เรียน (Learning Group) และสื่อประกอบต่าง ๆ เช่น เอกสารประกอบ เทป ศูนย์การเรียนหรือแหล่งวิทยาการต่าง ๆ เป็นการเรียนแบบระบบเปิด (Open Learning) คือ ผู้เรียนจะเรียนโดยมีครูประจำกลุ่มเป็นผู้ประสานให้เกิดกิจกรรมกลุ่มด้วยความต้องการของตนเอง เป็นการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (Self Study) ผู้เรียนจะต้องศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองจากสื่อต่าง ๆ กระบวนการเรียนการสอนจึงใช้สื่อ 3 สื่อประกอบกัน คือ

1. รายการวิทยุ
2. คู่มือเรียนหรือตำรา
3. การพบกลุ่ม

เนื่องจากการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์นี้จัดให้กับประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ใหญ่
 นอกโรงเรียน ที่ยังเรียนไม่จบชั้นประถมและมัธยมศึกษา ให้เขาเหล่านั้นได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน
 และนำความรู้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเขาให้ดียิ่งขึ้น กับทั้งประสงค์ให้ผู้เรียนสามารถ
 ใช้เป็นความรู้พื้นฐานที่จะศึกษาคือในระดับสูงยิ่งขึ้นไปอีกด้วย ดังนั้นกลุ่มเป้าหมายผู้เรียนทาง
 วิทยุและไปรษณีย์จึงมีลักษณะที่มีความแตกต่างกันมาก ทั้งในด้านความรู้เดิม ความสามารถในการ
 เรียนรู้, ประสบการณ์, เพศ, วัย และเวลาที่จะใช้ในการเรียนรู้ ซึ่งในการออกแบบและ
 ผลิตสื่อแต่ละประเภทจะต้องนำมาเป็นข้อพิจารณาประกอบด้วย เหตุนี้จึงทำให้สื่อรายการวิทยุของ
 การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ ผลิตให้แตกต่างกันออกไปจากรายการสอนทางวิทยุของมหาวิทยาลัย
 เปิดทั่ว ๆ ไปจัดทำอยู่แล้ว กล่าวคือ รายการวิทยุทางการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์จะใช้เป็น
 ส่วนที่จะเน้นการให้ข้อมูลทางด้านสังคมที่เกี่ยวกับสภาพและปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม และอาจจะ
 สอดแทรกความรู้ด้านวิชาการลงไปบ้างแต่ไม่มากนัก ส่วนในคอนเท้นท์ของรายการจะมีประเด็น
 คำถาม 2-3 ประเด็นฝากไว้ให้นักศึกษาไปขบคิด และศึกษาหาข้อมูลเบื้องต้นที่อยู่ใกล้ตัวมาขั้นหนึ่ง
 ก่อน รายการวิทยุจึงมีลักษณะผสมผสานกันหลายรูปแบบ เช่น ละครสั้น ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงสภาพ
 ปัญหาที่เกิดขึ้นและเกี่ยวข้องกับบทเรียนที่นักศึกษากำลังเรียนอยู่ การสัมภาษณ์ทัศนะต่าง ๆ จาก
 ผู้เกี่ยวข้อง กรณีตัวอย่างบทบรรยายสั้น ๆ สลับกับบทสัมภาษณ์ หรือบทสนทนาสั้น ๆ เป็นต้น
 ซึ่งลักษณะการจัดทำรายการให้หลากหลายดังกล่าวแล้วนี้ ก็ด้วยจุดประสงค์สำคัญคือ ต้องการ
 ให้สอดคล้องกับภารกิจของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งส่วนใหญ่จะต้องประกอบอาชีพอยู่เป็น
 ประจำ รายการวิทยุในลักษณะเช่นนี้ผู้เรียนจะรับฟังได้แม้ในขณะที่เขากำลังทำงานอยู่ ทั้งนี้
 เพราะการฟังนั้นมิได้เป็นการฟังเนื้อหาวิชาล้วน ๆ จึงไม่จำเป็นต้องเอาคู่มือหรือตำราเรียนมา
 เปิดกางดูไปด้วย หรือจะต้องเอาดินสอมาจดบันทึกตามไป เพียงแต่ฟังแล้วก็จับเนื้อหาความ
 สำคัญ (Concept) ใหญ่ ๆ ให้ได้ว่า โดยสรุปแล้วในรายการวิทยุที่ฟังกล่าวถึงเรื่องอะไร
 และมีประเด็นคำถามอะไรในคอนเท้นท์ที่ฝากไว้ให้คิดบ้าง เป็นการฟังที่เบา ๆ เหมือนกับฟัง
 รายการวิทยุทั่ว ๆ ไปนั่นเอง ส่วนที่จะเพิ่มเข้าไปก็คือประเด็นคำถามเท่านั้น ซึ่งผู้เรียนก็สามารถ
 จะนำไปซักถาม ชุติคุย หรืออภิปรายกับเพื่อน ๆ ที่อยู่ใกล้เคียงหรือคนที่กำลังทำงานอยู่ด้วยกัน
 ได้ทันที เท่ากับเป็นการฟังแล้วเก็บเอาประเด็นจากการฟังไปถกเถียงกันต่อเพื่อให้เกิดปัญญา
 ให้ได้ข้อมูล ซึ่งเป็นข้อยุติเบื้องต้นมาขั้นหนึ่งก่อน ๆ ที่จะไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากการอ่าน

สื่อคู่มือเรียน และการไปพบกลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมกลุ่มต่อไปในที่สุด

จุดประสงค์สำคัญที่ลึกซึ้งยิ่งไปกว่านี้ของการฝึกผู้เรียนให้ฟังรายการวิทยุทางการศึกษา ทางวิทยุและไปรษณีย์ด้วยวิธีดังกล่าวนี้ก็คือ ประสงค์จะปลูกฝังความเชื่อ (Concept) ของการเรียนตามระบบนี้ที่ว่า คนเรานั้นถ้ารักจะเรียนรู้แล้วไม่ว่าอยู่ที่ไหน หรือกำลังทำอะไรอยู่ที่ไหน ใด้ตลอดเวลาที่ประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งก็คือต้องการจะแก้ความเข้าใจ เรื่อง การฟังแล้ว ต้องจด ที่คนไทยทั้งประเทศ เคยถูกปลูกฝังและคุ้นเคยกันมาในระบบการเรียนในชั้น เรียนตามปกติ มาแล้ว จนคิดเป็นนิสัย ทั้ง ๆ ที่บางครั้งสิ่งที่จดบันทึกไว้ก็ไม่ใช่สิ่งที่ เป็นสาระสำคัญอะไรที่ควร แก่การจดบันทึกไว้เลยก็มี การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ต้องการจะฝึกและปลูกฝังผู้เรียนให้รู้จัก การฟังวิทยุเชิงวิเคราะห์ คือ ฟังแล้วให้สามารถจับใจความสำคัญ (Concept) ของ เรื่อง ที่ฟังให้ได้ จับประเด็นสำคัญ ๆ ให้ได้ การฟังในลักษณะนี้อาจจะไม่ต้องจดบันทึกเลยก็ได้ถ้า ผู้ฟังรู้จักฟัง ฟังแล้วรู้จักเก็บใจความและนำเอาเรื่องที่ได้จากการฟังไปถกเถียง อภิปรายกัน ต่อไป ทั้งนี้เพื่อจะได้แสวงหาประโยชน์จากการฟังแล้วนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับคนนั้น เองซึ่ง การฟังในลักษณะดังกล่าวนี้ เรายังฝึกฝนให้คนของเรามีคุณภาพ เช่นนี้ได้น้อยและ เชื่อว่าถ้า เรา ฝึกฝนการฟังของผู้เรียน เช่นนี้อยู่ตลอดระยะเวลาของการ เป็นนักศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ คือ ประมาณ $1\frac{1}{2}$ ปีขึ้นไปแล้ว ก็เป็นที่คาดหมายได้ว่านักศึกษาที่เรียนจบหลักสูตรออกไปจากวิธี การเรียนตามระบบนี้จะเป็นผู้ที่มีคุณภาพตรงตามวัตถุประสงค์ที่หลักสูตรนี้ต้องการ

คู่มือเรียนหรือตำรา คู่มือเรียนหรือตำราที่เรียนทางวิทยุและไปรษณีย์ที่ใช้ศึกษาทำความเข้าใจได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องอาศัยครูสอนประกอบด้วยนั้น สื่อส่วนนี้จะใช้เป็นสื่อที่เน้นการให้ ข้อมูลด้านวิชาการ เป็นอันดับแรกและอาจมีข้อมูลด้านสังคมสอดแทรกอยู่บ้างตามความจำเป็น คู่มือเรียนลักษณะนี้จึงต้องออกแบบให้ เป็นตำราเรียนที่ผู้เรียนจะสามารถศึกษาทำความเข้าใจได้ ด้วยการให้วิชาความรู้เพิ่มขึ้นตามลำดับขั้น ด้วยการอ่านคู่มือเรียนและทำกิจกรรมให้เกิดความรู ความเข้าใจที่ยั่งยืน และสามารถตรวจสอบความก้าวหน้า และความถูกต้องในการเรียนรู้ได้ ด้วยตัวของนักศึกษาเอง การเขียนคู่มือเรียนที่จะทำได้ตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ จำเป็นจะ ต้องใช้นักวิชาการหรือผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในปรัชญา แนวคิด ทฤษฎี หลักสูตร จิตวิทยา และรูปแบบวิธีการเขียนตำราที่เรียนด้วยตนเองมากพอสมควรมาเป็นคณะผู้เขียนหรือผู้ร่วมผลิต

การพบกลุ่ม ที่จัดว่าการพบกลุ่ม เป็นสื่อในการ เรียนการสอนด้วยก็เพราะว่า ในการพบกลุ่มของนักศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์กับครูประจำกลุ่ม เป็นประจำทุกสัปดาห์ ๆ ละอย่างน้อย 3 ชั่วโมงนั้น ครูประจำกลุ่มจะทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานจัดให้ผู้เรียนทางวิทยุและไปรษณีย์ได้มีการอภิปราย ชุติคุย และทำกิจกรรมกลุ่ม เพื่อฝึกกระบวนการคิด การแก้ปัญหา และการตัดสินใจร่วมกัน โดยใช้กิจกรรมกลุ่มเป็นตัวช่วยให้ผู้เรียนได้ใช้ข้อมูลทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านสังคม ด้านวิชาการ และข้อมูลจากตนเองที่ผู้เรียนแต่ละคนมีอยู่ออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในกระบวนการคิด . และการตัดสินใจให้ถูกต้องมากที่สุด ทั้งนี้เพราะผู้เรียนทางวิทยุและไปรษณีย์แต่ละคนล้วน เป็นผู้ใหญ่ที่มีความรู้และประสบการณ์มามากด้วยกันทั้งสิ้น กระบวนการกลุ่มจึงพยายามที่จะดึงเอาความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ของนักศึกษาแต่ละคนที่มีอยู่ออกมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่การเรียนการสอนมากที่สุดที่จะทำได้ สำหรับการพบกลุ่มจะมีอยู่ 3 ลักษณะดังนี้

1. การพบกลุ่มรายสัปดาห์ สัปดาห์ละ 1 วัน ๆ ละไม่น้อยกว่า 3 ชั่วโมง
2. การพบกลุ่มรายเดือน เดือนละ 2 วัน ๆ ละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง
3. พบกลุ่มรายภาค ภาคละ 5 วัน ๆ ละไม่น้อยกว่า 8 ชั่วโมง

การพบกลุ่มที่ทำอยู่ตามปกติสำหรับครูประจำกลุ่มทั่ว ๆ ไป คือ การพบกลุ่มรายสัปดาห์ คือใน 1 สัปดาห์จะมีการพบกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมกลุ่มไม่น้อยกว่า 1 ครั้ง ๆ ละไม่น้อยกว่า 3-5 ชั่วโมง ส่วนการพบกลุ่มรายเดือนและการพบกลุ่มรายภาคนั้น เป็นหน้าที่ของศูนย์ฯ จังหวัดที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ จะเป็นผู้พิจารณา เหตุผลความจำเป็นของนักศึกษาแต่ละคนโดยเฉพาะเป็นราย ๆ ไป หากศูนย์ฯ จังหวัดเห็นว่านักศึกษารายใดเห็นสมควรอนุญาตให้มีการพบกลุ่มได้ในลักษณะรายเดือน หรือรายภาคแล้ว ศูนย์ฯ จังหวัดก็จะเป็นผู้กำหนดนัดหมาย วัน เวลา สถานที่การพบกลุ่ม และจะเป็นผู้จัดกิจกรรมกลุ่มให้โดยใช้ครูหรือวิทยากรของศูนย์ฯ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ศูนย์ฯ เห็นสมควรให้มีความ เข้มขันทางวิชาการ และกิจกรรมไม่น้อยไปกว่าการพบกลุ่มรายสัปดาห์ตลอดภาคเรียน

ตอนที่ 6 การจัดการเรียนการสอนทางวิทยุและไปรษณีย์ในภาคเหนือ

แม้ว่าการจัดการเรียนการสอนทางวิทยุและไปรษณีย์ในภาคเหนือได้เริ่มดำเนินการเปิดสอนนักเรียนกลุ่มแรกที่จังหวัดลำปาง และเชียงใหม่ มีจำนวนนักเรียนประมาณ 831 คน เป็นกลุ่มทดลองนำร่องโครงการในครั้งนั้น นับว่าเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เผชิญกับปัญหาอุปสรรคนานับประการ นับตั้งแต่ขวัญกำลังใจของผู้เรียน ซึ่งเป็นการเปิดศักราชใหม่ของการศึกษาที่ผิดแปลกไปจากวัฒนธรรมการเรียนการสอนเดิม จนกระทั่งต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 ในพ.ศ. 2525 จำนวนนักเรียนจึงเพิ่มขึ้นเป็น 1,930 คน การดำเนินงานการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนภาคเหนือ รวมเวลา 8 ปี (2521-2528) เป็นการใช้ประสบการณ์เชิงทดลองทางวิชาการและน่าจะถือได้ว่า มีขบวนการและรูปแบบที่เที่ยงตรงพอสมควร แต่ถ้าพิจารณาในแง่การให้โอกาสทางการศึกษาของการขยายกลุ่มเป้าหมายในเชิงสถิติข้อนั้นแล้ว นับได้ว่าทำได้น้อยมาก เมื่อเทียบกับสัดส่วนของประชากรที่พลาดโอกาสทางการศึกษาถึงประมาณร้อยละ 57 ทั้งนี้เพราะองค์ประกอบกลไกต่าง ๆ ของการดำเนินงานทางวิทยุและไปรษณีย์ไม่ได้รับการพัฒนาให้กว้างทันไปกับเหตุการณ์ของบ้านเมือง เท่าที่ควรในขณะที่นักเรียนที่จบการศึกษาในชั้นประถมศึกษา ในชั้น ป.6 กว่า 50% ไม่มีที่นั่งเรียนในชั้น ม.1 เพราะชั้น ม.1 สามารถรับผู้เรียนต่อได้ประมาณร้อยละ 43-47 และการศึกษาออกโรงเรียนในด้านการศึกษาคือเนื่องสามารถเพิ่มโอกาสทางการศึกษาได้เพียงร้อยละ 79 เท่านั้นเอง

ดังนั้นการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ในเขตภาคเหนือจึงมีความจำเป็นเร่งด่วนในการขยายงานการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ จำเป็นต้องจัดขบวนการเปิดประตูการศึกษาออกก้าแห่งให้กว้างขึ้นกว่าเดิมอีกหลายเท่าตัว แนวทางประยุกต์แนวคิดให้เป็นไปตามหลักการ โดยเฉพาะในกิจกรรมหลัก ๆ ใช้เป็นแกนนำร่องเจาะลึกถึงพื้นที่เป้าหมาย เพื่อเร่งเร้าให้เกิดความเข้าใจกับกลุ่มเป้าหมาย และขยายแนวคิดทางการศึกษาในระบบ เปิดให้ประชาชนอย่างเฉพาะเจาะจงเต็มพื้นที่ในรูปแบบการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ ซึ่งเชื่อว่ามีคุณภาพเพียงพอ และเหมาะสมกับลักษณะภูมิศาสตร์ในภาคเหนือเป็นอย่างยิ่ง โดยมีการทบทวนพิจารณาเกี่ยวกับผู้บริหารการศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด และเปิดแนวทางการปฏิบัติกิจกรรมที่สำคัญ ๆ คือ

1. กิจกรรมการสำรวจสถิติข้อมูล
2. กิจกรรมการแนะนำการประชาสัมพันธ์และการรับสมัคร เคลื่อนที่ใน เขตพื้นที่
3. การจัดศูนย์การเรียนรู้ทางวิทยุและไปรษณีย์

กิจกรรมการสำรวจสถิติข้อมูล

1. ความจำเป็นที่ต้องสำรวจ ในบรรดานักวิชาการทุกสาขาย่อมมีความจำเป็นต้องทราบความเป็นไปของกลุ่มเป้าหมาย ถ้าชัดเจนมากเพียงใดการปฏิบัติงานย่อมได้เปรียบคือบรรลุผลได้มากขึ้น สามารถกำหนดตัวแปรต่าง ๆ ได้เจาะลึกขึ้น ในขณะที่การดำเนินงานที่ผ่านมา ระบบสถิติในภาคสนามเกี่ยวกับผู้พลาดโอกาสเรียนคือ ผู้อยากเรียน หรือขี้เกียจก็ด้วยปัจจัยสำคัญ ต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้คือ เจ็บป่วยเบื้องต้นทำให้แรงขับในการเข้าสู่ระบบการศึกษาซึ่งเป็นนามธรรมน้อยลงไป ถ้าการจัดการเรียนการสอนทางวิทยุและไปรษณีย์เป็นการศึกษาระบบ เปิดและทราบปัจจัยองค์ประกอบต่าง ๆ ได้แน่ชัด ก็สามารถพัฒนาขีดความสามารถ วิธีการเข้าร่วมกิจกรรม ตลอดจนความร่วมมือในด้านทรัพยากรกับองค์กร เอกชนสถาบันในพื้นที่อย่างเฉพาะเจาะจงได้

2. หลักการและแนวการดำเนินงาน การสำรวจสถิติข้อมูลถ้าดำเนินการตามหลักวิชา เป็นขบวนการที่ยืด เยื้อไม่ทัน เหตุการณ์ในรูปแบบของการสำรวจนี้ จะเจาะลึกเป้าหมายเป็นพื้นที่ในระดับอำเภอ และเป็นการสำรวจวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งแต่ละอำเภอได้มีการจัดระบบสถิติข้อมูลไว้แล้วโดยการพูดคุยสัมภาษณ์บุคคล เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานหลักและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเข้าไปปฏิบัติกิจกรรมในพื้นที่ ในกิจกรรมนี้จะเป็นการศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลในด้านต่าง ๆ ประมาณ 14 รายการ เพื่อให้ครอบคลุมในด้านจำนวนประชากร, จำนวนผู้ไม่รู้หนังสือ, จำนวนตำบล, จำนวนหมู่บ้าน, จำนวนวัด, จำนวนห้องสมุดประชาชน, จำนวนที่อ่านฯ, จำนวนโรงเรียนประถมศึกษา, จำนวนครูโรงเรียนประถมศึกษา, จำนวนนักเรียนชั้นป.6, ม.3, จำนวนนักเรียนที่จบ ป.6, ม.3 ที่ศึกษาคือไม่ได้, จำนวนที่นั่งในโรงเรียนมัธยม, การรับฟังวิทยุ, การคมนาคม, การประกอบอาชีพ อาชีพต่าง ๆ ผลผลิต

สาธารณูปโภคสถาบันต่าง ๆ ของทางราชการ

3. เป้าหมายในการสำรวจ การดำเนินการสำรวจนั้นควรกำหนดกลุ่มเป้าหมาย เฉพาะเจาะจงจากแหล่งข้อมูล เช่น จากโรงเรียนประถมศึกษาในพื้นที่หน่วยงานหลักในการ พัฒนาพื้นที่ ตลอดจนสถิติข้อมูลที่หน่วยงานต่าง ๆ รวบรวมไว้

4. วัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นไปได้ของข้อมูลในด้านปริมาณ จำนวนนักศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์สามารถจะทำนายอนาคต และทัศนคติความต้องการของ นักศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์

5. การดำเนินงาน เป็นการดำเนินงานรวบรวมสถิติข้อมูลในเชิงภาพรวมทั้งมุ่ง เน้น ดังนั้นแหล่งข้อมูลจึง เป็นเรื่องสำคัญ คือ

5.1 จัดทำแนวทางของ เครื่องมือ

5.2 ประสานงานกับหน่วยงานระดับอำเภอ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับระบบข้อมูลที่มีอยู่

5.3 จัดทำหนังสือสำรวจไปยัง โรงเรียนต่าง ๆ โดยผ่านสายงานต้นสังกัดระดับ อำเภอพร้อมกับไปรวบรวมข้อมูล

5.4 จัดเจ้าหน้าที่ไปประสานงานข้อมูลในระดับต่าง ๆ

6. การบริหารข้อมูล เมื่อรวบรวมข้อมูลได้แล้วต้องทำการวิเคราะห์ข้อมูลอย่าง ง่ายแล้วนำข้อมูลไปประกอบการประชุมร่วมกับหัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอ เพื่อพิจารณาความ เป็นไปได้ และจัดทีมงานออกสำรวจชุมชนอีกครั้งหนึ่ง เพื่อตรวจสอบจำนวนผู้ที่ไม่ได้เรียนต่อ ผู้สนใจในการเรียนต่อ ตลอดจนใช้ข้อมูลย้อนกลับในรูปของประชาสัมพันธ์การรับสมัคร

กิจกรรมการแนะแนวการประชาสัมพันธ์และการรับสมัคร เคลื่อนที่ใน เขตพื้นที่

1. ความจำเป็นที่ต้องจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ เป็นวิธีจัดการศึกษานอก-โรงเรียนที่ยังไม่กระจายความรับรู้ของประชาชนอย่างกว้างขวางนัก เพราะประชาชนในหมู่บ้านจะคุ้นเคยกับระบบโรงเรียนปกติ เป็นส่วนใหญ่ ประกอบกับการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนทำให้ผู้ปกครองในระดับหมู่บ้าน เห็นว่าผู้เรียนต้องเสียเวลาไปโรงเรียนมาก ทำให้ขาดแรงงาน และเสียค่าใช้จ่ายสูง เป็นเหตุผลและเงื่อนไขที่ไม่อยากให้อุทหลานของตนได้ศึกษาคือ และยังไม่ว่าสนใจการศึกษาในวิธีการอื่น ๆ มากนัก การให้ความเข้าใจและปลุกให้ชาวบ้านได้ยินได้ฟัง และเข้าใจในกิจกรรมการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ อาจเป็นทางหนึ่งในการขยายกลุ่มเป้าหมายออกไปได้กว้างขวางขึ้น

2. หลักการและแนวทางการดำเนินงาน สืบเนื่องมาจากระบบข้อมูลที่ได้ ซึ่งแสดงให้ภาพสถิติผู้ที่มีแนวโน้มจะเป็นกลุ่มเป้าหมายได้ในตำบล หมู่บ้านใดแล้วจึงจัดให้มีการประชาสัมพันธ์โดยใช้กิจกรรมทางสื่อบุคคลศึกษา เข้าร่วมศูนย์กลางประชาชน เช่น ฉายภาพยนตร์ คนครี นักพบกลุ่มผู้ที่เรียนต่อในโรงเรียนให้ทราบถึงวิธีการจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ และขึ้นทะเบียนบุคคลที่สนใจ และแจกจ่ายระเบียบการและชุดคู่มือเป็นการส่วนตัว

3. เป้าหมายในการจัด กำหนดเป็นพื้นที่โดยคำนึงถึงความสะดวกของประชาชนที่มาร่วมกิจกรรมได้ เป็นสำคัญ และประสานงานกับกลุ่มโรงเรียนเข้ามาร่วมด้วย

4. วัตถุประสงค์ เป็นการประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนการสอนทางวิทยุและไปรษณีย์ และรับสมัครผู้ที่เรียนต่อทางวิทยุและไปรษณีย์ในมัธยมศึกษาตอนต้น - มัธยมศึกษาตอนปลาย

5. การดำเนินงาน ควรมีการเตรียมการให้พร้อมพอสมควร ทั้งนี้ให้มีความสัมพันธ์กับระบบข้อมูลที่สำรวจครั้งแรกว่า ชั้นตอนที่จะเป็นคือ

- การเตรียมพื้นที่ เช่น การออกหนังสือประสานงานกับอำเภอ จังหวัด เพื่อขอความร่วมมือกับหน่วยงานในพื้นที่ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน พัฒนาการ ครู โรงเรียน ได้ทราบล่วงหน้าพร้อมกำหนดจุดเพื่อจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์

- การเตรียมสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น แผ่นปลิว แผ่นพับ ระเบียบการ ตัวอย่างสื่อ คู่มือการเรียน เพื่อจัดในลักษณะนิทรรศการ ศูนย์การเรียนรู้ทาง วิทยุและไปรษณีย์ อุปกรณ์ใส่ตา ฯลฯ

- การดำเนินงานในเขตพื้นที่ จำเป็นต้องจัดรายการ เช่น การให้ผู้ นำหมู่บ้านได้พูดถึงงานการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ หรือให้ความเข้าใจ เบื้องต้นเสียก่อน การ พูดถึงการ เรียนการสอนทางวิทยุและไปรษณีย์ ไม่ควรมากจนเกินไป ควรสอดแทรกในประเด็น สำคัญ ๆ แต่เอกสารแนะแนวการเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์ควรมีพร้อมและแจกจ่ายให้ผู้เข้า ร่วมกิจกรรมได้อย่างทั่วถึง

- หลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมแล้ว ควรติดตามผลต่อเนื่อง เช่น การจัดให้มี ตัวแทนในหมู่บ้าน เป็นผู้ประสานกับผู้สนใจต่อเนื่อง อาจจะใช้บุคลากรของศูนย์การศึกษานอก- โรงเรียนจังหวัด เข้าไปพบบางครั้งหรือขอให้ครูในหมู่บ้าน เป็นศูนย์กลางติดต่อกับศูนย์ฯ จังหวัด ต่อไป

การจัดศูนย์การ เรียนทางวิทยุและไปรษณีย์

1. เหตุผลและความจำเป็น การจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ เป็นการให้บริการการศึกษานอกโรงเรียนในรูปแบบที่เปิดโอกาสให้กับประชาชนส่วนใหญ่มากที่สุดคือ ย ุ ว ล ค หรือขาดโอกาสทางการศึกษาและประสบกับปัญหาภาวะทาง เศรษฐกิจ ไม่สามารถละทิ้งอาชีพ เพื่อไปศึกษาต่อในชั้น เรียนให้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ ได้รับข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นต่อสภาพ ปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ เพื่อจะได้นำไปปรับปรุงความเป็นอยู่และอาชีพให้ดีขึ้นหรือ เป็นพื้นฐาน ในการศึกษาต่อ จากการค้า เสนอแนะที่ผ่านมามีประชาชนต้องการ เข้ารับบริการการ ศึกษา ทางวิทยุและไปรษณีย์นี้ เป็นจำนวนมาก ทำให้มีผลต่อการบริการแบบให้เปล่าทางด้ำนต่าง ๆ

นอกจากนี้ด้านการเรียนการสอนแบบทางไกลที่เน้นการศึกษาด้วยตนเองจากสื่อต่าง ๆ ก็มีข้อจำกัดหลายอย่างที่มีผลต่อการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์แก่ผู้เรียน ทั้งนี้ได้พบว่าการให้บริการคู่มือเรียนแบบให้เปล่านั้นไม่สามารถจะดำเนินงานต่อไปได้จำเป็นที่ผู้เรียนต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการซื้อคู่มือเรียน แต่ส่วนใหญ่ผู้เรียนทางวิทยุและไปรษณีย์เป็นจำนวนมากมีฐานะยากจนไม่อาจรับภาระการซื้อคู่มือได้ทั้งหมด จึงควรจัดให้มีบริการให้ผู้เรียนขอยืมคู่มือเรียนไว้ศึกษาค้นคว้าเองเป็นการชั่วคราว

สื่อวิทยุ มีข้อจำกัดทางด้านเป็นสื่อทางเดียว (One-Way Communication) ผู้เรียนไม่สามารถจะทบทวนในส่วนที่ต้องการฟังใหม่ได้โดยเฉพาะในส่วนเนื้อหาที่เกี่ยวกับการฝึกทักษะ การฟัง การพูด นอกจากนี้บางครั้งก็มีข้อจำกัดทางด้านเทคนิคเกี่ยวกับความชัดเจนของเครื่องรับและเครื่องส่งที่อาจเกิดขึ้นได้โดยไม่คาดคิด ผู้เรียนเองบางครั้งก็มีความจำเป็นทางด้านการประกอบอาชีพ ทำให้พลาดการรับฟังรายการวิทยุบางรายการ แม้ว่าจะมีบริการจำหน่ายเทปคาสเซ็ทบันทึกรายการวิทยุแก่ผู้เรียน แต่ผู้เรียนทุกคนก็ไม่สามารถจะใช้บริการนี้ได้ทั่วถึง จำเป็นที่จะต้องมีสถานที่ให้ผู้เรียนที่พลาดการรับฟังรายการวิทยุได้เข้าไปฟังและทบทวนรายการวิทยุได้ด้วยตนเองในช่วงเวลาที่ผู้เรียนว่าง

การไปพบกลุ่มกับผู้เรียนตามเวลานัดหมาย จะให้ประโยชน์ทางด้านคำแนะนำ ทบทวนวิชาเรียน อภิปรายปัญหาการเรียน และหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ถ้าผู้เรียนพลาดการไปพบกลุ่มและมีปัญหาด้านวิชาการก็ไม่มีแหล่งวิชาการโดยตรง ที่จะตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ แม้ว่าแหล่งบริการความรู้ เช่น ครูประจำกลุ่มก็อาจไม่มีเวลาว่างพอเพียง สถานีนามัย สำนักงานเกษตร ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านก็มีอยู่ แต่อาจให้บริการได้ไม่ทั่วถึงและครอบคลุม จึงสมควรจะมีแหล่งบริการความรู้แก่ผู้เรียนในช่วงเวลาที่ผู้เรียนว่างและต้องการทบทวนบทเรียน

การจัดสร้างสื่อเสริมในวิชาต่าง ๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในเนื้อหาส่วนต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ในความเป็นจริงการให้บริการแก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคลก็ย่อมจะกระทำได้ยาก ถ้าสื่อชนิดนั้นมีราคาสูง เช่น ชุดการเรียนเสริม ชุดการทดลองวิทยาศาสตร์ จึงสมควรมีสถานที่จัดบริการให้ผู้เรียนได้ไปศึกษาได้

เพื่อให้การจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ได้เปิดโอกาสต่อผู้เรียนที่มีข้อจำกัดทางด้านเศรษฐกิจ และให้ผู้เรียนทุกคนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุเป้าหมายของโครงการ จึงสมควรจัดให้มีแหล่งบริการความรู้และสื่อการเรียนในส่วนต่าง ๆ ของแหล่งบริการความรู้ที่มีอยู่เดิม หรือพัฒนาขึ้นใหม่ตามความจำเป็นและเหมาะสมดังกล่าวให้เป็น "ศูนย์การเรียนทาง ว.ปณ."

ศูนย์การเรียนทาง ว.ปณ. หมายถึง แหล่งที่ให้บริการความรู้และประสบการณ์ให้กับผู้เรียน ว.ปณ. หรือผู้สนใจการศึกษาทาง ว.ปณ. ได้เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการเรียนการสอนทราบข่าวและความเคลื่อนไหว ตลอดจนสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการนำไปปรับปรุงคุณภาพชีวิตโดยการศึกษาด้วยตนเองหรือเป็นกลุ่ม

2. วัตถุประสงค์

- 2.1 เป็นที่บริการสื่อการเรียน สื่อเสริม และสิ่งอื่น ๆ แก่ผู้เรียน ว.ปณ. และผู้สนใจทั่วไป
- 2.2 เป็นที่แนะนำแนวการเรียนทาง ว.ปณ.
- 2.3 เป็นที่ฝึกปฏิบัติกิจกรรมการเรียนทาง ว.ปณ. เช่น กิจกรรมการทดลองวิชาวิทยาศาสตร์ ฝึกทักษะ การฟังการพูด เป็นต้น
- 2.4 เป็นศูนย์กลางข่าวคราวความเคลื่อนไหวและวิชาการเกี่ยวกับการเรียนทาง ว.ปณ.

3. การดำเนินการ

- 3.1 บทบาทและหน้าที่ของศูนย์การเรียน
 - เป็นที่รวบรวมเอกสารการเรียน เอกสารเสริมสื่อการเรียนอื่น ๆ เช่น สไลด์-เทป บทสอนทางวิทยุ ซึ่งผู้สนใจและผู้เรียนที่เรียนการศึกษา ว.ปณ. และระดับต่าง ๆ สามารถค้นคว้าและศึกษาด้วยตนเอง
 - เป็นที่ทดลองและปฏิบัติการการเรียนที่จะต้องแสดงสาธิตให้อู เช่น

วิชาวิทยาศาสตร์ หรือวิชาอื่น ๆ

- เป็นที่พบ เพื่อปฏิบัติการการเรียนที่จะต้องแสดงสาธิตให้อู เช่น

วิชาวิทยาศาสตร์หรือวิชาอื่น ๆ

- เป็นที่พบเพื่อปฏิบัติกิจกรรมต่อเนื่องของการเรียนการศึกษาทางวิทยุ

และไปรษณีย์

- บริการให้ยืมสื่อการเรียนต่าง ๆ แก่ผู้เรียนการศึกษาผู้ใหญ่แบบ

เปิดเสรีง มัธยมศึกษาค้นค้น - มัธยมศึกษาตอนปลาย และการศึกษาผู้ใหญ่ทาง ว.ปช. และ
กลุ่มสนใจ ว.ปช.

- เป็นที่บริการข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ แก่ผู้ที่สนใจและทั่วไป

3.2 สถานที่

- โรงเรียนประถมศึกษาที่มีความพร้อมทั้งอาคารและบุคลากรที่จะบริการ

ซึ่งอยู่ในหมู่บ้านระดับตำบล

- ห้องสมุดประจำอำเภอ

- ห้องสมุดประชาชนจังหวัด

- ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด

- โรงเรียนมัธยมประจำตำบลหรืออำเภอ

- วัด

- าลา

ทั้งนี้แต่ละสถานที่จะต้องมีความพร้อมในการให้บริการผู้เรียนและ

ผู้สนใจมีความสะดวกในการใช้บริการ

3.3 อุปกรณ์

- คู่มือผู้เรียน ว.ปท.
- เทปคาสเซ็ทที่เป็นรายการวิทยุ บทเรียนต่าง ๆ
- คู่มือเรียนวิชาสามัญ วิชาชีพ
- เอกสารประกอบการเรียน
- กล่องทดลองวิทยาศาสตร์
- สไลด์ชุดต่าง ๆ
- วิดีโอ เทป
- ฯลฯ

3.4 การจัดการ

- มีเจ้าหน้าที่คอยควบคุมดูแลรักษาและบริการ
- บริการให้ยืมสื่อการเรียน เช่น เทปบันทึกเสียง คู่มือเรียน เอกสารต่าง ๆ
- จัดกิจกรรมต่อเนื่องให้แก่ผู้เรียน เช่น การสาธิต ทดลอง
- จัดการแนะนำ แนะนำให้คำปรึกษาแก่ผู้สนใจ เจ้าหน้าที่ต้องได้รับการชี้แจง แนะนำ หรือจัดทำคู่มือในการดำเนินงาน ศูนย์การเรียน ว.ปท.
- ประชาสัมพันธ์ให้ผู้สนใจและผู้เรียนมาใช้บริการ

3.5 บทบาทและหน้าที่

- ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัด เป็นผู้ดำเนินการดังนี้คือ
 - การจัดตั้งและการเลือกสถานที่
 - การควบคุมดูแลการดำเนินงานศูนย์การเรียนภายในจังหวัด
 - การประสานงานการจัดตั้งกับหน่วยงานหรือสถานศึกษาต่าง ๆ
 - บริการสื่อการเรียนการสอนและอุปกรณ์ไปยังศูนย์ฯ
 - นิเทศตรวจเยี่ยมการดำเนินงานของศูนย์การเรียน
 - จัดอบรมชี้แจงผู้ปฏิบัติงานศูนย์การเรียน

- จัดสนับสนุนวัสดุในการดำเนินการ
- ประชาสัมพันธ์
- คัดเลือกผู้ดำเนินการ
- บทบาทของศูนย์ฯ ภาค
 - วางแผนร่วมกับจังหวัดในการดำเนินการตาม เป้าหมายได้
 - ผลิตและสนับสนุนสื่ออุปกรณ์ วัสดุการเรียนทุกชนิด
 - ประสานงานกับจังหวัดในการเลือกสถานที่ตั้ง
 - นิเทศ เสนอแนะในการดำเนินการแก่ผู้ดำเนินการ
 - ประชาสัมพันธ์
 - สนับสนุนการอบรมผู้ดำเนินการ

3.6 การดูแลและรักษา

- มีเจ้าหน้าที่ดูแลรักษา เช่น บรรณาธิการห้องสมุด ครูในโรงเรียน พระภิกษุสามเณร ครูประจำกลุ่ม ผู้เรียน ฯลฯ

3.7 การบริการ

- บริการสื่อให้ใช้และยืมสื่อการเรียนการสอนทุกวัน
- ทำการสาธิตหรือทดลองหรือปฏิบัติกิจกรรมแล้วแต่ศูนย์ฯ จังหวัด หรือ อาจารย์ประจำวิชากำหนด

จากแนวทางดังกล่าวมาแล้ว ความจำเป็นเร่งด่วนในการขยายงานการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์จำเป็นต้องกระจายโอกาสทางการศึกษาในรูปแบบทางวิทยุและไปรษณีย์ ซึ่งเชื่อว่ามีคุณภาพเพียงพอ และเหมาะสมกับลักษณะภูมิศาสตร์ในภาคเหนือ โดยเน้นการปฏิบัติการที่สำคัญ ๆ 2 ประการ คือ

1. ชั้นเตรียมการ
2. ชั้นปฏิบัติการ

1. ขั้นเตรียมการ นับแต่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือได้จัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ ตั้งแต่ปี 2521 เป็นต้นมา ปริมาณการขยายตัวของนักศึกษา เป็นไปอย่างเชื่องช้า ไม่ทันกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในภาคเหนือ ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายจากหลายแหล่ง เช่น ผู้ที่จบ ป.6 ที่ยังไม่ได้เรียนต่อ ม.1 ผู้ที่จบ ม.3 ไม่ได้เรียนต่อ ม.4 ในปีหนึ่ง ๆ มีเป็นจำนวนมาก และเพื่อให้การขยายงานและขยายตัวของนักศึกษาในเขตภาคเหนือได้ผลสอดคล้องตามความต้องการ จำเป็นต้องดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้ คือ

- การพัฒนาระบบข้อมูลในพื้นที่ เพื่อหาเป้าหมายที่ชัดเจนนำไปสู่การวางแผนและประชาสัมพันธ์อย่างค่อเนื่อง
- การผลิตสื่อประชาสัมพันธ์ สื่อทุกชนิดควรให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนการจัดการแนะแนวการเรียนสำหรับนักเรียนที่กำลังจะจบการเรียนเพื่อ เขาจะได้มาเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์
- การประสานงานกับหน่วยงานระดับอำเภอ พร้อมทั้งจัดให้มีผู้ประสานงานระดับอำเภอ เพื่อประสานงานเกี่ยวกับข้อมูลค่านีโดยเฉพาะ และในขณะมีการประชุมหัวหน้าส่วนราชการระดับอำเภอให้มีการสอดแทรกความก้าวหน้าเกี่ยวกับการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ให้ที่ประชุมได้รับทราบเป็นประจำทุก ๆ เดือน
- การรับสมัครครูประจำกลุ่มอย่างกว้างขวาง การรับสมัครครูประจำกลุ่มจะต้องประกาศให้อาสาสมัคร คนว่างงาน ได้ทราบอย่างกว้างขวาง ให้มีการแบ่งเขตรับผิดชอบเป็นตำบลหมู่บ้านหรือไขุบุคคลในท้องถิ่น เป็นครูประจำกลุ่ม โดยจัดประชุมชี้แจงถึงหลักการ วิธีการดำเนินการ ผลตอบแทนที่ครูประจำกลุ่มจะได้รับ เมื่อครูประจำกลุ่มสามารถหาเด็กศึกษาได้พร้อม ก็ให้เข้ารับการอบรมเพื่อแต่งตั้ง เป็นครูประจำกลุ่มต่อไป
- การออกแนะแนวและประชาสัมพันธ์ จัดให้มีการรับสมัครเคลื่อนที่ โดยออกไปพร้อมกับกิจกรรมอื่น ๆ ด้วย เช่น การจัดแสดงนิทรรศการการศึกษา และกิจกรรมอื่น ๆ ทั้งนี้ ควรได้ประสานงานกับโรงเรียนประถมศึกษา โดยอาจใช้สถานที่ในโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการแนะแนวและการจัดนิทรรศการไปด้วย

2. ขั้นปฏิบัติการ ขั้นปฏิบัติการคือ ขั้นการนำเอาหลักการเบื้องต้นต่าง ๆ ที่เตรียมการไว้มาดำเนินการ เป็นการกำหนดเนื้อหา รายละเอียดต่าง ๆ ให้เป็นหลักเกณฑ์ วางแนวทางในการปฏิบัติให้บรรลุตามหลักการและแนวคิดที่ว่า "การศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ เพื่อชีวิตและสังคม" โดยเน้นกิจกรรมที่ปฏิบัติ 5 ประการ คือ

2.1 ศูนย์การเรียน ว.ปช. เป็นกิจกรรมศูนย์รวมสื่อการเรียนการสอนทาง ว.ปช. ที่จะสนับสนุนการเรียนการสอนของครูประจำกลุ่มและนักศึกษา ในหลักการเบื้องต้นจะจัดให้มีขึ้นในระดับหมู่บ้าน เท่ากับจำนวนตำบลในแต่ละจังหวัดนั้น ๆ จะมีสื่อประกอบด้วยวิทยุ เทป บทเรียน ในรายวิชาที่เปิดสอนในภาคเรียนนั้น ๆ คู่มือเรียนในวิชาที่เปิดสอนในภาคเรียนนั้นอย่างน้อย 10 ชุด และเอกสารเสริมความรู้อื่น ๆ วิทยุ เทปแคสเซตแห่งละ 1 เครื่อง สำหรับศูนย์การเรียนในระดับจังหวัดจัดให้มีวีดิโอเทป-โทรทัศน์ เพื่อจัดเป็นมุม ว.ปช. ในห้องสมุดระดับจังหวัด โดยมีเป้าหมายในการค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับการทดลอง ความรู้เสริมเกี่ยวกับวิชาชีพ

2.2 การอบรมคณะทำงานแหล่งความรู้หมู่บ้าน การอบรมเป็นกิจกรรมที่จะกำหนดบทบาทของนักศึกษา ว.ปช. และคณะกรรมการหมู่บ้านให้มีความเข้าใจในอุดมการณ์ของการศึกษาโดยให้ตระหนักถึงการพัฒนาตนเอง โดยเข้าไปรับผิดชอบพัฒนาแหล่งความรู้ของหมู่บ้านให้มีสื่อ นานาชนิด และพัฒนาศูนย์การเรียน ว.ปช. ให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของประชาชน และกลุ่มเป้าหมายของนักศึกษา ว.ปช. อย่างคุ้มค่า อีกทั้งฝึกให้กลุ่มนักศึกษา ว.ปช. ได้สร้างกิจกรรมทางการศึกษาในชุมชนหมู่บ้านอย่างเป็นปึกแผ่น และกลุ่มนักศึกษา ว.ปช. เองควรเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ความรู้และเป็นผู้จัดบรรยายภาคศูและรับผิดชอบ การศึกษานอกโรงเรียนในหมู่บ้านอย่างค่องเนื่อง

2.3 แนวปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาชุมชน (กทช.) เป็นกิจกรรมที่เปิดไว้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนากิจกรรมเพื่อชีวิตและสังคม ในกิจกรรมนี้ถือเป็นแกนนำในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษา ว.ปช. เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในโอกาสต่อไป

2.4 การเทียบโอนวิชาชีพ เป็นแนวทางที่เปิดโอกาสให้การดำเนินการชีวิตปกติของกลุ่มนักศึกษาเองได้มุ่งที่จะนำเอาปัญหาในการทำมาหากินมาคิดแก้ไข พัฒนาให้ยกระดับมาตรฐาน เป็นการกระตุ้นเร้าให้มีการทำทหายการพัฒนาคุณภาพชีวิตไปสู่อุดมการณ์ศึกษาเพื่อชีวิต และสังคมระดับหนึ่ง จุดเน้นของการพัฒนาอาชีพจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะทำให้ผู้เรียนเกิด

มโนทัศน์ว่า เป็นการเรียนเพื่อชีวิตของตนเองอย่างแท้จริง

2.5 การพัฒนาเสริมสมรรถภาพครูประจำกลุ่ม เป็นยุทธวิธีหนึ่งในการดึงมวลชนที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มผู้เรียนให้เห็นความจำเป็น ความสำคัญของการศึกษาทาง ว.ป.ช. ทำให้ครูประจำกลุ่มทราบว่า มิใช่เพียงเขาผู้เดียวเท่านั้น แต่ยังมีครูประจำกลุ่มอีกมากมายที่ร่วมอุดมการณ์เดียวกัน เป็นการกระตุ้นให้เกิดความตระหนักในเนื้อหาสาระต่าง ๆ ในบทบาทให้ความกระตือรือร้นยิ่งขึ้น อีกทั้งเป็นการให้ขวัญกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของครูประจำกลุ่มอีกด้วย

กิจกรรมเตรียมการและปฏิบัติการที่กำหนดเป็นกิจกรรมยุทธศาสตร์และยุทธวิธีที่นำไปสู่การขยายตัว การดำเนินการ การศึกษาทาง ว.ป.ช. ให้เห็นทิศทางไปสู่อุดมการณ์การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมมากยิ่งขึ้น

การประเมินผลการเรียน ว.ปณ. ระดับที่ 5

1. หลักการประเมิน ให้ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาค และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด ที่จัดการเรียนการสอนทางวิทยุและไปรษณีย์ ระดับที่ 5 มีหน้าที่ประเมินผลการเรียนระหว่างภาคเรียนและปลายภาคเรียน ดังนี้

- 1.1 ประเมินเป็นหมวดวิชา
- 1.2 สัดส่วนการประเมินผลของคะแนน 100 คะแนน แบ่งออกเป็น
 - ระหว่างภาคเรียนทุกหมวดวิชา 30 คะแนน
 - ปลายภาคเรียนทุกหมวดวิชา 70 คะแนน

2. แนวทางการประเมิน

2.1 การพบกลุ่ม จะประเมินจากพฤติกรรมต่าง ๆ โดยครูประจำกลุ่ม เป็นผู้ตรวจสอบ และบันทึกผลคะแนน 30 คะแนน ดังนี้

1. มีเวลาเข้าพบกลุ่ม	5	คะแนน
2. แสดงความคิดเห็น	5	คะแนน
3. พฤติกรรมในกระบวนการกลุ่ม	5	คะแนน
4. การรับผิดชอบ	5	คะแนน
5. การเสียสละและมึนน้ำใจ	5	คะแนน
6. การพัฒนาบุคลิกภาพ	5	คะแนน
รวม	30	คะแนน

คะแนนส่วนนี้ ครูประจำกลุ่มประเมินจากการพบกลุ่ม การทำแบบฝึกหัด การค้นคว้า รายงาน หรือกิจกรรมต่าง ๆ ตามเนื้อหาวิชาของหมวดวิชานั้น ๆ โดยนักศึกษาจะต้องมีเวลาการพบกลุ่มไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของเวลาเรียนทั้งหมด หากมีเวลาไม่ครบให้ได้ผลการเรียน "บส" หรือไม่มีสิทธิ์เข้าสอบปลายภาค

2.2 คะแนนปลายภาค 70 คะแนน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

1. การทดสอบทางด้านทฤษฎีวิชาการในหมวดวิชานั้น ๆ 50 คะแนน
2. การทดสอบทางด้านทักษะภาคปฏิบัติ 20 คะแนน

คะแนนด้านทฤษฎี+คะแนนภาคปฏิบัติ (50+20) เมื่อรวมกันแล้วต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่า 30 คะแนน ถ้าต่ำกว่านั้นถือว่าไม่ผ่านต้องสอบแก้ตัว เมื่อสอบแก้ตัวแล้วยังไม่ผ่านจะได้ผลการเรียนเป็น "0"

3. ผลการประเมิน คิดเทียบจากคะแนน เป็นค่าระดับผลการเรียน ดังนี้

คะแนน 80 - 100	หมายถึง	ดีมาก	= 4
คะแนน 70 - 79	หมายถึง	ดี	= 3
คะแนน 60 - 69	หมายถึง	ปานกลาง	= 2
คะแนน 50 - 59	หมายถึง	ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ	= 1
คะแนน 0 - 49	หมายถึง	ไม่ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ	= 0

คะแนนจากการทำข้อสอบปลายภาคและกิจกรรมภาคปฏิบัติ ซึ่งนักศึกษาจะต้องได้คะแนนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 30 หากไม่ได้ตามเกณฑ์นี้จะได้ระดับผลการเรียน "ร" ให้ทำการสอบแก้ตัว และเมื่อทำการสอบแก้ตัวแล้วยังไม่ได้ตามเกณฑ์ที่กำหนด จะได้ระดับผลการเรียน "0"

ในกรณีที่นักศึกษามีคะแนนระหว่างภาคและปลายภาครวมกัน ได้ระดับคะแนนร้อยละ 50 ขึ้นไป แต่คะแนนปลายภาคเรียนหรือคะแนนระหว่างภาคไม่ถึงเกณฑ์ที่กำหนด จะได้ระดับผลการเรียน "ร" และให้สอบแก้ตัวเพื่อปรับผลการเรียน หากยังได้คะแนนปลายภาคต่ำกว่าร้อยละ 30 จะได้ระดับผลการเรียน "0"

อัตราส่วนการให้คะแนนระหว่างภาค : ปลายภาค

หมวดวิชา	คะแนนระหว่างภาค	คะแนนปลายภาค		รวม	หมายเหตุ
		สอบ	กิจกรรม/ปฏิบัติ		
1 ภาษาไทย	30	50	20	100	
2 สังคม 1	30	50	20	100	
3 พลานามัย	30	50	20	100	
4 เกษตรกรรม	30	50	20	100	
5 สังคมศึกษา 2	30	50	20	100	
6 วิทยาศาสตร์ 1	30	50	20	100	

แนวทางการดำเนินกิจกรรมภาคปฏิบัติ

หมวดวิชา	กิจกรรม
1 ภาษาไทย	ฝึกทักษะการฟัง อ่าน เขียน พูด ความเนื้อหารายวิชา
2 สังคม 1	ศึกษา ค้นคว้า ทำรายงาน และทำกิจกรรมทางศาสนา
3 พลานามัย	กิจกรรมทางพลศึกษา หรือเกี่ยวกับสาธารณสุข
4 เกษตรกรรม	ฝึกทักษะทางเกษตรกรรม ความเนื้อหาวิชาที่เหมาะสม
5 สังคมศึกษา 2	ศึกษา ค้นคว้า ทำรายงาน และทำกิจกรรมทางศาสนา
6 วิทยาศาสตร์ 1	ฝึกทักษะทางด้าน การค้นคว้าทดลอง

การปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาชุมชน

นักศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนไม่น้อยกว่าภาคเรียนละ 1 กิจกรรมขึ้นไป รวมตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 4 กิจกรรม และถ้านักศึกษาผู้ใดไม่จัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนให้ครบตามเกณฑ์จะไม่ได้รับการประเมินผลให้ผ่านหลักสูตร

ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการค้นคว้า เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ปรากฏว่ามีเอกสารงานวิจัยและวารสารที่เกี่ยวกับงานการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ในลักษณะต่าง ๆ กันดังนี้ (ฝ่ายแผนงานและประเมินผล กองการศึกษาผู้ใหญ่ ม.ป.ป.16 (เอกสารอัครสำเนา)) พบว่าชาวบ้านเห็นว่าสื่อสารมวลชนมีอิทธิพลต่อการให้การศึกษาแก่ประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียนมาก โดยเฉพาะสื่อสารมวลชนประเภทวิทยุ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัย เรื่องประสิทธิภาพของรายการวิทยุในโครงการการศึกษาออกโรงเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ (งานวิทยุและไปรษณีย์ กองปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2524 ม.ป.ป. 73-74 (เอกสารอัครสำเนา) พบว่า การจัดรายการวิทยุดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ นักศึกษารับฟังกันมาก รายการที่สนองความต้องการของผู้ฟังคือ รายการความรู้ ความคิด คติธรรม และความบันเทิง ความลำค้ำ แต่ควรเปลี่ยนแปลงเวลาออกอากาศใหม่โดยเฉพาะในช่วงเช้า 05.15 - 05.45 น. ควรเปลี่ยนเป็น 06.00 - 06.30 น. และภาคค่ำเวลา 21.30-22.00 น. ควรเปลี่ยนเป็น 18.30 - 19.00 น. เนื่องจากคนเข้าเป็นช่วงเวลาที่นักศึกษาประกอบอาชีพทำสวนยางกำลังทำงานในส่วนไม่สามารถรับฟังได้ และในเวลาตอนค่ำก็เป็นเวลาพักผ่อนไปผู้เรียนต้องการพักผ่อนเพื่อเตรียมตัวทำงานในวันต่อไป ปัญหาที่พบคือการเตรียมตัวของนักศึกษาก่อนฟังวิทยุเกี่ยวกับ เรื่องคู่มือเรียนมีน้อย ทั้งนี้เพราะการรับคู่มือเรียนของนักศึกษาไม่ค่อยมีกำหนดเวลาที่แน่นอน การเตรียมตัวของนักศึกษาจึงมีน้อยซึ่งมีผลต่อประสิทธิภาพทางการเรียนของนักศึกษาค้วย อย่างไรก็ตามก็ค้ยนักศึกษามีความเห็นชอบให้มีรายการวิทยุเพื่อเสริมความรู้และประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และเพื่อประกบบทเรียนในคู่มือเรียนอีกค้วย และจากการติดตามผลโครงการทดลองการศึกษานอกโรงเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์ ระดับที่ 3 ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ (งานสถิติวิจัย กองแผนงานและวิจัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน 2525 : 46-47) พบว่า

1. นักศึกษาทราบว่ามีการเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์จากครูประจำกลุ่มมากที่สุด รองลงมาจากครูประจำกลุ่ม เป็นวิทยุเพื่อนบ้านและกำนัน ผู้ใหญ่บ้านตามลำดับ
2. นักศึกษามีความต้องการที่จะเรียนด้วยตนเอง เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้กับตัวเอง มากกว่าที่จะเรียนต่อระดับสูง
3. ครูประจำกลุ่มมีส่วนช่วยเหลือศึกษามากในด้านการพบกลุ่ม การแก้ไขปัญหามหากรรม การส่งแบบฝึกหัด การลงทะเบียน
4. นักศึกษาขอฟังวิทยุประเภทสนทนา เป็นอันดับแรก
5. นักศึกษาต้องการให้ส่งคู่มือเรียนก่อน เริ่มบทเรียนทางวิทยุประมาณ 3-7 วัน

ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยของ วีระพันธุ์ สวัสดิ์ พบว่า (วีระพันธุ์ สวัสดิ์ 2522 : 4-47-4-48) ช่วงเวลาในการออกอากาศ ผู้เรียนบางส่วนต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงเวลาออกอากาศใหม่ ในช่วงเช้าและค่ำ เนื่องจากผู้เรียนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางต้องทำงานแต่เช้าและพักผ่อนในช่วงค่ำ เพื่อเตรียมตัวทำงานในวันต่อไป ส่วนเรื่องเกี่ยวกับรายการวิทยุ นักศึกษามีความเห็นชอบให้มีรายการวิทยุเพื่อเสริมความรู้และประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และเพื่อประกอบบทเรียนในคู่มือเรียนอีกด้วย และรายการเวลาออกอากาศของภาคกลางนั้นเราควรออกอากาศในเวลาเช้า กลางวัน และกลางคืน ส่วนรายการออกอากาศของภาคอื่น ๆ นั้น การออกอากาศรายการวิทยุควรคำนึงถึงสภาพของพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ การประกอบอาชีพของประชาชนผู้รับฟังเป็นหลัก ถ้าไม่ยึดสภาพภูมิศาสตร์และการประกอบอาชีพเป็นหลักแล้วการดำเนินงานก็จะเป็นการสูญเปล่า

ส่วน อุบล หักขุนทด ได้วิจัยพบว่า (อุบล หักขุนทด และคณะ 2522 : 4.44-4.45) การดำเนินโครงการทดลองการศึกษาต่อทางวิทยุและไปรษณีย์น่าจะทำให้เพราะมีจำนวนครัวเรือนที่มีวิทยุถึงร้อยละ 95.79 หัวหน้าครอบครัวให้ความสนใจกับการเรียนแบบกลุ่มสนใจ ส่วนสมาชิกในครอบครัวส่วนใหญ่มุ่งไปทางการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ ประชาชนให้ความสนใจการจัดการสอนแบบกลุ่มสนใจทางวิทยุและไปรษณีย์ และการออกอากาศรายการวิทยุควรมีเพลงประกอบรายการ หรือจัดในรูปข่าวทั่วไป เวลาที่ควรจะออกอากาศคือเวลาเช้า กลางวัน และกลางคืนตามลำดับ ระยะเวลาที่ออกอากาศควรใช้เวลาประมาณ 30-60 นาที อนึ่งการจัดการสอนแบบกลุ่มสนใจทางวิทยุและไปรษณีย์ควรเป็นด้านวิชาชีพให้มากที่สุด รองลงไปเป็นความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย สุขภาพอนามัย ศิลปวัฒนธรรม และประชากรศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พรทิพย์ ชาตะรัตน์ (พรทิพย์ ชาตะรัตน์ 2527 : 64-65) พบว่า นักศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์สนใจและต้องการเรียนวิชาชีพมากที่สุด ได้แก่วิชาเกษตร ศึกษาศาสตร์ ช่างไฟฟ้า ช่างตัดเสื้อผ้าสตรี อาหารขนมและช่างเครื่องยนต์ ระยะเวลาที่เหมาะสมสำหรับการฟังรายการวิทยุ คือ 30 นาที และรูปแบบรายการวิทยุที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนวิชาชีพได้แก่ รายการวิทยุแบบถามตอบ แบบสนทนา และแบบสัมภาษณ์ ส่วนในเรื่องของกระบวนการเรียนการสอนนั้นปรากฏว่า นักศึกษาส่วนใหญ่อ่านคู่มือเรียนและไปพบกลุ่มกันอย่างสม่ำเสมอ ขณะเดียวกัน ชวัญจิต ภิญญูชีพ วิจัยพบว่า (ชวัญจิต ภิญญูชีพ 2522 : 4-49-4-50) การสอนโดยให้นักศึกษาฟังรายการวิทยุแบบฟังแล้วอภิปรายเป็นกลุ่มใหญ่ให้ผลการเรียนสูงกว่าแบบฟังแล้วอภิปรายเป็นกลุ่มย่อย และผลการเรียนจากการฟังแล้วอภิปรายทั้ง 2 วิธี สูงกว่าแบบฟังแล้วไม่อภิปราย เช่นเดียวกับผลการวิจัยของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2521 : 4-52) โดยประเมินจากผู้เรียนที่ผ่านหลักสูตรรวมทั้งครูประจำกลุ่ม ผลการวิจัยพบว่าในด้านจูงใจหมายผู้เรียนและครูเห็นว่า เรื่องที่ออกอากาศทางวิทยุตรงกับความต้องการผู้เรียนเอาใจใส่เป็นอย่างดีในด้านหลักสูตร บทเรียน อุปกรณ์และเครื่องมือที่ผู้เรียนพอใจในบทวิทยุ เพราะทำให้ได้รับความรู้ใหม่ สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้ บทเรียนวิทยุและเนื้อหาหนังสือประกอบบทเรียน เข้าใจง่าย การใช้อุปกรณ์มาแสดงหรือเชิญวิทยากรมาบรรยายจะทำให้บทเรียนไม่น่าเบื่อและเข้าใจง่ายขึ้น การดำเนินงานการสอน การจัดบุคลากร ตลอดจนงบประมาณไม่ประสบปัญหา และมีความพอใจเพียงเหมาะสมผลการดำเนินงานตามโครงการ

ผู้เรียนเห็นว่าสามารถนำความรู้ไปใช้ปฏิบัติได้พอสมควร และทางด้านการประเมินโครงการ การศึกษานอกโรงเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ของวิระพันธุ์ สวัสดิ์ (วิระพันธุ์ สวัสดิ์ 2522 : 4-47) ผลการวิจัยพบว่า การจัดรายการวิทยุตาม หลักสูตรการศึกษาผู้ใหญ่แบบ เบ็ค เสร็จจำเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสนองวัตถุประสงค์ ในการเรียนของนักศึกษา และการรับฟังของผู้อื่นได้ดี คือ ได้ความรู้ ความคิด คติธรรม และความบันเทิง ตามลำดับ ระยะเวลาของการเรียนมีความเหมาะสม การจัดรูปแบบของ รายการวิทยุตรงตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียน นักศึกษาก็เห็นชอบให้มีรายการ วิทยุเพื่อเสริมความรู้และประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และเพื่อประกอบบทเรียนในการเรียนด้วย

เหตุผลอีกอย่างหนึ่งที่นักศึกษามาเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์ จากผลการวิจัยของ ไทบูลย์ หล้าคำแก้ว พบว่า (ไทบูลย์ หล้าคำแก้ว 2525 : 71-73) เหตุผลสำคัญที่ ประชาชนมาเรียนทางวิทยุและไปรษณีย์เพราะสามารถเรียนที่หมู่บ้านได้ไม่ต้องไปเรียนในเมือง ในขณะที่เดียวกันก็สามารถประกอบอาชีพหารายได้ไปด้วยและชุนน้อย ไม่มากพอที่จะไปเรียนที่ อื่นได้ เหตุผลรองลงมาคือ ต้องการความรู้ด้านวิชาชีพใหม่ ๆ เพื่อหารายได้เพิ่มชุนครอบครัว

ส่วนผลจากการวิจัยของ อรพรรณ สมานทรัพย์ (อรพรรณ สมานทรัพย์ 2530 : 129-134) พบว่า ส่วนใหญ่ผู้เรียนมาเรียนเพราะมีเวลาว่าง ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่ดี แสดงให้เห็นว่าผู้เรียนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยการศึกษาหาความรู้แทนที่จะใช้เวลาว่าง ไปทำสิ่งอื่น เมื่อผู้เรียนสนใจหาความรู้เพิ่มเติมย่อมจะทำให้ผู้เรียนได้ประโยชน์จากการศึกษา หาความรู้ไปปรับปรุงชีวิตประจำวันให้ดีขึ้นไม่มากนักน้อย และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลัก การจัดการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ ซึ่งต้องการยกระดับการศึกษา พร้อมทั้งความเป็นอยู่ ของประชาชนในชนบทให้ดีขึ้น แต่ในการเรียนการสอนของครูประจำกลุ่มนั้นผู้บริหารเห็นว่า ครูประจำกลุ่มปฏิบัติหน้าที่ยังไม่ได้ดีเต็มที่เต็มบทบาท อาจเนื่องมาจากอุปสรรค ปัญหาต่าง ๆ เช่น ความไม่สนใจหรือความไม่พร้อมของผู้เรียนหรือครูประจำกลุ่มเองอาจจะยังไม่เข้าใจ หรือเห็นความสำคัญอย่างแท้จริง เป็นต้น แต่ในส่วนของครูประจำกลุ่ม และนักศึกษาซึ่งเป็น ผู้เรียนและผู้สอนถือว่าได้พยายามปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ และดีที่สุดแล้ว

สำหรับในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีบทบาทหนึ่งที่น่าสนใจ ซึ่งผู้บริหารและครูประจำกลุ่มต่างคาดหวังว่าครูประจำกลุ่มควรปฏิบัติในแนวทางที่สุจริตคือ ในครั้งแรกของการพบกลุ่ม ครูประจำกลุ่มจะต้องชี้แจงให้ผู้เรียนเข้าใจถึงจุดมุ่งหมาย และวิธีการของการพบกลุ่ม เพราะการพบกลุ่มมุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักการพึ่งพาตนเอง ปลูกฝังให้รู้จักทำงานร่วมกัน เป็นกลุ่ม ฝึกผู้เรียนให้รู้จักฟัง ให้ทั้งสองฝ่ายมีความเข้าใจตรงกัน เห็นความสำคัญของกระบวนการกลุ่มว่าเป็นแนวทางที่จะทำให้ผู้เรียนรู้จักคิด หัดตัดสินใจ และรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง และครูประจำกลุ่มจะต้องปฏิบัติตนเป็นกันเองกับผู้เรียนให้ความใกล้ชิดเป็นที่ปรึกษาที่ศิษย์ผู้เรียน ถ้าครูประจำกลุ่มปฏิบัติตนเช่นนี้ได้ย่อมจะทำให้การจัดการเรียนการสอนทางวิทยุและไปรษณีย์บรรลุผลสำเร็จหรือมีประสิทธิภาพดี เพราะการจัดการเรียนการสอนทางวิทยุและไปรษณีย์เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาคุณภาพของประชาชน ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป